

**"АЛТАН СЭРГЭ" ГЭНЭН
ҮНДЭНЭН ТЕАТРНУУДАЙ II
УЛАСХООРОНДЫН
ФЕСТИВАЛИИЕ УГТУУЛАН**

8 Н.

**Пунцэг
БАЛДАНДОРЖИЙН
ХЭЖЭНГЫН
ДАСАНАЙ ТҮҮХЭ**

15 Н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!
Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной
августын 27
Среда

№ 32 (21982)
(897)

Гарагай 4
www.
burunen.ru

ЭРДЭМ МЭДЭСЫН ҺАЙНДЭРӨӨР!

**Хүндэтэ багшанар, хуралсалай
эмхинүүдтэ хүдэлдэг мэргэжэлтэн!
Хүндэтэ үхибүүд!**

Баяртай энэ хайндэрөөр та бүгэдэниие үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб. хуралсалай шэнэ жэлэй түрүүшын үдэр хадаа ганса багшанарай, хүүгэдэй зүрхэндэ баяр асарна бэшэ, мүн гэртэжиншые баясана ха юм. Буряад Республикын 491 хургуулиин партануудые эзэлээд, 128 мянган хурагша нууха. 14 мянган үхибүүн нэгэдэхи класста оробо. Үхибүүд, танай харгы нонин байха. Үнгэрэгшэ хуралсалай жэлдэ 297 хурагша республикын "алтан жасада" оробо. Тэдэ бүгэдэ алтан медальтайгаар хургуули дүүргээ. Мүнөө хургуулиин богоһо алхаад орожо байһан хурагшад мүн лэ ажалша бүхэриг, талаантай байха гээд этигэнэб. Танай хуралсалһаа Буряад Республикын ерээдүй дулдыдана.

Буряад Республикада багшанарай заншалта августын хуралдаанууд болоо. Тэндэ хуралсалай тон хурса асуудалнууд зубшэгдэдэг болонхой. Жэшээн, хургуулинуудай нийтэ байдал хайжаруулха талаар шухала хэмжээнүүд абтахань. Тиин 65-дахи дунда хургуулиин хурагшад түрэл хургуулидаа хуралсалай жэлэй тэн багта бусаха. Улаан-Үдын 2-дохи дунда

хургуули ерэхэ жэлэй эсэстэ ашаглалгада тушаагдаха.

Январин 1-нээ хэсүү байдалда өөдөө боложо байһан үхибүүдтэ хэрэгтэй халуун эдээндэ гаргашалагдадаг мүнгэн ехэ болохо. Бидэ Буряад Республикын экономикын хүгжэлтэдэ тааруу мэргэжэлтэниие бэлдэлгын ажал үргэлжлүүлэхэбди. Эрдэмээ дээшлүүлһэн зоной хожомоо ажалда ороод, хайн салин абаха хэрэг энэ ажалһаамнай сэхэ дулдыдана.

Хүндэтэ багшанар! Үхибүүдээ яагаад мүнөө хурганабибди, хүмүүжүүлнэбибди, тэрэнһээ манай республикын, бүхы гүрэнэй ерээдүй бүрилдэхэ. Эрдэм мэдэсын хайндэрые угтуулан, баяр баясхалан үнэн зүрхэнһөө танда хүргэнэб. Шухала ажал хэжэ ябаһан таанад хурагшадтаа дурлажа хүдэлдэгта гэжэ хайн мэдэнэб.

Харин хүүгэд, таанар хургуулидаа хайн хурагты. Хүн бүхэнтэй шанартай мэдээнүүдые абажа гараг. Абаһан мэдэсэнтэй ажабайдалдатнай туһа болог! Хүн бүхэн элүүр энхэ, аза жаргалтай ажаһуухатнай болтогой!

**Буряад Улсын Толгойлогшо—
Буряад Улсын засагай газарай
Түрүүлэгшэ В.В. НАГОВИЦЫН.**

**Хүндэтэ нютагаархин!
Эрдэм мэдэсын хайндэрөөр
Буряад Республикын Арадай
Хуралай зүгһөө хани халуунаар
амаршалнаб!**

Сентябриин 1 хадаа онсошье, баяр баясхалантайшые хайндэр гээшэ. хургуулида орохо, нэгэдэхи класста хураха үхибүүд, мүн тэдэнэй гэртэжин тэсэжэ ядан хүлеэдэг аабза. Тиигэншыегүй яахаб? Эгээл энэ үдэрһөө эхилжэ, багашуулай мэдэсэ үргэн болоно. Шэнэ туйлалта, амжалтануудые үхибүүд үзэжэ, ерээдүүдэ хэхэ ажалайнгаа харгы нээнэ ха юм. Бидэ хадаа хургуулидаа, хуралсалдаа багашуулые дурлуулха зорилготойбди.

Мүнөөнэй үе сагта мэдэсэтэй хүн үлүү хайнаар хүгжэхэ, юумэ мэдэхэ зонһоо бүридэһэн ниигэм баяжаха зэргэтэй. Ном үзэһэн хүн ажалдаа атаржаха, хүдэлмэридөө хүдэржэхэ болоно. Ажабайдалыншые хургуулигүй зондо орходоо, улам нонин, урагшатай байха жэшээтэй.

хуралсалай талаар улс түрын хүдэлмэри абаад харахада, үхибүүдтэ шанартай мэдэсэ үгэхын хажуугаар тэдэнэй хожомые бодожо, хаанашые ядахагүй, ямаршые сагта торохогүй хүн болохо хэрэг баримтална гээд эли. Эсэгэ орондоо үнэн зүрхэнһөө дуратай, харюусалгатай, баян сэдхэлтэй, эрдэмтэй хүнүүдэй урган гаража байгаа сагта Буряад Республика хэзээдэшые газардахагүй.

Та бүгэдэ элүүр энхэ ябагты! Сээжэтнай хододоо сэлмэг, ханаантнай хододоо сагаан байг лэ! хуралсалтнай нонин, танай эрмэлзэл, нэтэрүүсэд ажал табиһан зорилгодоо хүрэг! Багшанарта амяараа хандажа, иигэжэ хэлэхэ байнаб. Үхибүүдтэ дуратай, хэшээлнүүдтэ тэсэмгэй байгты. Ажалайнгаа шанар дээшлүүлгэ талаар хододоо оролдогты. Хүдэлмэрингөө дүн хаража, сэдхэлгэ ханаха, баясаха сагууд олон байхань болтогой!

**Буряад Республикын
Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ
М.М. ГЕРШЕВИЧ.**

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

МОНГОЛОЙ, РОССИЙН ЗАСАГАЙ ТҮЛӨӨЛЭГШЭД УУЛЗАБА

З-дахи уласхоорондын "Байгалай хөөрэлдөөн" гэхэн форумдо Монгол ороной Ехэ Хуралай, Россиин Федерациин Гүрэнэй Дүүмын депутадуд уулзаба. Энэ уулзалга дээрэ Федерациин Советэй түлөөлэгшэд, Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуд, Японийн сенатор ябаһан хүн байгаа.

Гүрэнэй Дүүмын депутат Михаил Слипенчук үүсхэнэн энэ уулзалгын үедэ Сэлэнгэ мүрэн дээрэ баригдаха ГЭС, газар болон эдээ хоолоор хангалга, байгаагийн нөөснүүдые хоёр гүрэн шадалаа ниилүүлэн ашаглалга тухай хөөрэлдөөн болобо.

Росси, Монгол гүрэнүүдэй депутадуднаа бүридэһэн депутадудай бүлэг байгуулаа гээд сенатор А.К.Тулохонов дурадхана. Эндэ ерэхэнэнь урид энэ ханалаа Россиин Федерациин Федеральна суглаанай түрүүлэгшэ В.И.Матвиенкэдэ хэлэһэн тухайгаа дуулгаба.

- Мүнөө дээрэ шиидхэг-

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

дээгүй байһан асуудалнууды алиниинь тон шухалаб, алиниинь хожом шиидхэгдэхээр бэ гэжэ би илгахгүйб. Гэбэшье, хилэ шадар хамтын ажал ябуулха сагнай ерэбэ гэжэ һануулха байнаб. Россиин 4 субъект Монгол гүрэнтэй нэгэ хилэтэй. Тэдэниие дурдабал, Алтай, Тыва, Забайкалийн хизаар, Буряад орон, - гээд А.К.Тулохонов һанамжяа элирхэйлнэ.

Гадна сенатор хэрэглэмжэһээ гараһан буу зэбсэг, тэрэнэй дари, һомо хадагалдаг газарнууд тухай асуудал табиба. Жэшэнь, мүнөө Монгол орондо иимэ 4 газар бии. Дүй дүршэлымнай хэрэглэн, бэе бээтээ эбтэйгээр хүдэллэл гээд, А.К.Тулохонов дурадхана. Гадна "Сэлэнгэ - хилэгүй мүрэн" гэхэн ниитэ гаршагтай эрдэмэй хуралдаа һэргээжэ ерээд, тэрэнэ ни-

итын, улас түрын зиндаатай болгоё гээд хандаба.

- Мүнөө хадаа бидэ бүхы дэлхэйдэ харуулха ёһотойбди. Хилэ арадууды хохасуулна бэшэ, харин хамтаруулна, - гээд сенатор А.К.Тулохонов бодомжоё элирхэйлбэ.

Росси руу Монголһоо мяха оруулха талаар ажалаа эршэдүүлэл гээд Монгол гүрэнэй Ехэ Хуралай хүдөө ажахын асуудалнууды ши-

идхэдэг хорооной дарга Г.Баярсайхан сугларагшадта хандаба. М.В.Слипенчук дурадхалынь зүбшөөжэ, эгээл мүнөө Россиин Баруунай гүрэнүүдһээ мяха абахаяа боллоод байһан сагта энэ асуудал шиидхэхэ шухала гэбэ.

Тэрэнһээ гадна Сэлэнгэ мүрэнэй ариг сэбэр байдал тухай асуудал тодорхойгоор зүбшэгдэбэ.

- Сэлэнгэ Монгол орондо эхилнэ. Тэрэнэй эрьээр байгаагийн баян нөөсэ бии. Теэд уһа бузарлахагүйн тула тэдэ нөөснүүдые малтажа гаргахань хоржуултай. Монголшүүд тэрэндэ гараа хүрэхгүй. Юуб гэхэдэ, Байгал далайн ариг сэбэр байдал манһаа дулдыдана гэжэ һайн мэдэрнэбди, - гээд Г.Баярсайхан һанамжална.

Япон гүрэнэй экс-сенатор Сугэкава гуай хоёр гүрэнэй иимэ уулзалгыё үндэрөө сэгнэһэнэ мэдүүлэн, ерэхэ жэлдэ "Байгалай хөөрэлдөөндэ" Японийн депутадуды урихыень дурадхана байна.

Баир ЖИГМИТОВ.

БУРЯАД АРАДАЙ БААТАР ХҮБҮҮНЭЙ ДУРАСХААЛДА

2006 ондо республиканнай Советскэ Союзай Герой, гвардии полковник Владимир Бузинаевич Борсоевой түрэхөөр 100 жэлэй ой тэмдэглээ һэн. Тэрэ үедэ республикын ажаһуугшад Геройдо хүшөө бодхоохо гэхэн дурадхал оруулаа, харин республикын Президент Л.В.Потапов энэ үүсхэлынь дэмжээ юм. Тиин мүнөө манай ветерануудай нэгэнтэ бэшэ һануулдаг байһан үйлэ хэрэг бээлүүлэгдэбэ гэшэ: байгша оной августын 29-дэ Геройн нэрэмжэтэ гудамжада хүшөөниинь нээгдэхэн!

Владимир Бузинаевич Борсоевой намтар болон гаргаһан баатаршалга тухайнь һануулаабди. Тэрэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түрүүшын үдэрнүүдһээ Главна Командованиин Резервын танкнууды усадхалгын артиллерийскэ сэрэгүүдые - Ленинэй орденото Прокуровска 11-дэхи амьяараа бригадые, мүн тиэхэдэ Ленинэй болон Улаан Тугай орденото, Суворовой, Кутузовай болон Богдан Хмельницкийн орденото Тернопольско 7-дохи амьяараа бригадые командалдаг байгаа. Артиллерийскэ полкнууд, бригаданууд В.Б.Борсоевой хүтэлбэри доро Курска дүхэригтэ, суута Прохоровко дээрэ "тигр" болон "фердинанднуудтай" баатарлигаар тэмсээ, Киев хоты болон Баруун Украиные сүлөөлэлсэжэ, Львовско-Сандомирска, Карпато-Дуклинска, Силезско-Одерско байлдаануудта хабаадаа, Урда Польшы болон Краков хоты сүлөөлэлсөө. Үшөө дайнай жэлнүүдтэ нютагаймнай хүбүүн Ленинэй орденор, Улаан Тугай хоёр орденор, Улаан Одоной болон Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай I шатын орденуудаар шагнагдаһан. Гадна Америкын Холбоото Штадуудай Президент Ф.Д.Рузвельт В.Б.Борсоевые "Легион заслуженных офицерской степени" орденор шагнаһан байна. Буряад хүбүүнэй хүтэлбэрилдэг сэрэгүүдэй дайшалхы баатаршалганууды Верховно Главномкомандалагша И.В.Сталин нэгэнтэ бэшэ тэмдэглэһэн юм.

Владимир Бузинаевичай намтар тухай хэлэбэл, тэрэ 1906

ондо Эрхүү можын мүнөөнэй Баяндайн аймагай Кырмэ голдо түрэхэн. 6 наһатайдаа эхэ эсэгэһээ гээгдээ. Нургуулида нураагүй, үзэг бэшэг өөрөө шудалжа гараа. Тиин В.Б.Борсоев 1930 ондо шалгалта барижа, 2-дохи шатын Бурсовпартшколада нуража эхилээ. Тэрэнээ дүүргээд, ВКП(б)-гэй гэшүүн Буряад-Монголой АССР-эй ВКП(б)-гэй Эхирид-Булагадай райкомой инструктораар эльгээгдээ (тэрэ үедэ Эхирид-Булагадай аймаг Буряад-Монголой АССР-эй бүридэлдэ ородог байһан). 1932 ондо Ленинградтай I артиллерийскэ училищи эльгээгдээ. 1934 ондо тэрэнээ амжалтатай дүүргээд, Улаан Армиин командир боложо, Ураалай сэрэгэй тойрогто хэдэн жэл алба гараа. 1937 ондо сэрэгэй академинүүдтэ, тэрэ тоодо М.В.Фрунзын нэрэмжэтэ Академидэ нураа.

Владимир Бузинаевич 1941 оной июль һараһаа эхилээд, 1945 оной мартын 8 болотор - Германида Одер мүрэн дээрэ хүндөөр шархататараа, дайралдаа юм. Баатарлиг сэрэгшые һүүлшын захяагаарнь Львов хотодо Алдарай Гүбээ дээрэ (Холм Славы) хүдөөлөө. 1965 ондо гвардии полковник В.Б.Борсоевто Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгодоо. Львов хотын ажаһуугшад Геройдо "Львов хотын хүндэтэ эрхэтэн" гэхэн нэрэ зэргэ олгоо, нэгэ гудамжяа нэрээрнь нэрлээ. Гадна Владимир Борсоев Киевэй можын Фастово хотын хүндэтэ эрхэтэн юм.

В.Б.Борсоевой гэр бүлэ Львов хотодо ажаһуудаг. Сырена ба-саганиинь эсэгынгээ хүшөөгэй нээгдэхые ехэ хүлээгээ, зүгөөр мэдээжэ шалтагаанууднаа ерээжэ шадабагүй.

45 жэлэй саана, 1969 ондо, тус статьягай авторнуудай нэгэн (Буряадай комсомолой обкомой делегациин хүтэлбэрилэгшэ Р.Гармаев) Львов хотын фашист булимтарагшаднаа сүлөөрһөнэй 25 жэлэй ойн баярта хабаадаа. Тиэхэдээ республикын комсомолцуудай зүгһөө Львов хотын Алдарай Гүбээгэй музейдэ Геройн хүрэл бюст дамжуулаабди. һайндэрэй үедэ Владимир Борсоевой нэрые мүнхэлэлгын баяр ёһолол эмхидхэгдээ. В.Н.Башкеев Геройн хүдөөлэгдэһэн газарта хүрэхэн.

Харин мүнөө августын 29-дэ, 14 сагта Улаан-Үдэдэ Борсоевой гудамжын 56-58-дахи гэрнүүд шадар Советскэ Союзай Герой гвардии полковник Владимир Бузинаевич Борсоевто хүшөө нээгдэхэн.

Р.ГАРМАЕВ,
Буряад Республикын Ветерануудай
зүблэлэй Түрүүлэгшэ,
В.БАШКЕЕВ,
сэрэгэй ара талын ветеран,
Буряад Республикын Толгойлогшын дэргэдэхи
Аха захатанай Зүблэлэй гэшүүн.

Тобшо һонин ХҮГЖЭЛТЫН ШЭНЭ ШАТА

Байгалай эрье зүбшаад байһан нютагуудые бүрин Эрхүүгэй можын, Забайкалийн хизаарай, Буряад Республикын Толгойлогшод баталба.

Байгалай регионий хүгжэлтын стратеги тухай асуудалаар мого нютагуудай түлөөлэгшэдэй уулзалгын дүүрэхэ тээшэ Россиин 3 регионий хүтэлбэрилэгшэд гараа табижа, данса баталба. Байгал далайгаар холбогдоһон эдэ нютагуудта байгаагийн онсолиг хүшөөнүүд, байгаагийн баян нөөсэ бии. Шадал хүсээ нэгдэхэн, Байгалай регион хүгжөөхэ проектүүдые бээлүүлхэ саг тулажа ерээ. Алас Дурна зүг болон Байгалай регионий социальнэ-экономическа хүгжэлтэ гэхэн гүрэнэй программа нэмэлтэнүүдые оруулха шухала. Энэһэнэ уламжалан, "Байгалай хөөрэлдөөн" гэхэн уласхоорондын форум жэл бүхэндэ дурдагша 3 мого нютагай али нэгэндэн боложо байха юм ха.

Баир ЖИГМИТОВ.

БУРЯАДАЙ ЁУР ХАРБАГШАДАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ АМЖАЛТА

Орёл хотодо хоёр янзын һур харбалгаар Россиин чемпионат түгэсэбэ. Энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадаһан 170 харбагшадтай 14-иинь Буряад ороние түлөөлөө юм.

Лондоной Олимпиадада хабаадаһан Инна Степанова энэ удаашые тон мэргэн байһанаа гэршэлжэ, Россиин чемпион болобо. Тэмзэ мүрэнэй эрье дээрэ Инна команда харбалгануудта 4-дэхи һуури эзэлээ һэн гэжэ

һануулаа. һүүлэй хоёр жэлэйшые туршад манай тамиршан Россиин болон Буряадай суглуулагдамал командануудай бүридэлдэ ходо һайн дүнгүүдые харуулһан зандаа.

Харин манай үшөө нэгэ бэрхэ тамиршан Анна Балсукова 3-дахи һуури эзэлээ. Эдэ хоёрые Россиин габьяата һоригшод Гырылма ба Константин Эрдынеевтэн бэлдэдэг юм гэжэ тэмдэглэхэ шухала.

Эршүүлэй мүрысөөндэ гүрэнэймнай эгээл шанга 55 харбагшад хабаадаа.

Тэдэнэй дунда манай Юрий Гармаев 3-дахи һуури эзэлээ. Бусад харбагшаднай, тэрэ тоодо Бээжэнэй Олимпиадада хабаадаһан Наталья Эрдыеева арга шадалайнгаа зэргээр мүрысээжэ шадаагүй. Европын чемпион Баир Цыбекдоржиев эхиндээ яһала түрүүлжэ ябаһан аад, һүүлдэ талааниинь буруулоо.

"Энэ хаһада тиимэшые һайнаар харбаагүй аад, чемпионатда яһала һайн бээ эһэжэ шадаһанайхи һара хаһадай саана Баир Цыбекдоржи-

евтай суг хамта Европийн чемпион болоһон Татьяна Сегинае илааб. Мүнөө сентябриин хоёрдохи хаһадта үнэргэгдэхээ байһан Кубогта бэлдэхэб", - гэжэ Инна Степанова хэлээ.

Спортын ветеранууд Владимир Зомонов, Дмитрий Галсанов, Борис Шадапов гэгшэд баһал мүрысөөндэ хабаадаа гэжэ хэлэлтэй. Эдэ нүхэднай тамирта дуратай байһанаа үшөө дахин гэршэлбэ гээшэ.

Валерий СЫДЕЕВ.

Мүнөөдэрэй шухала асуудал

СОЁЛ ГЭЭШЭ АРАДУУДАЙ ХАНИ БАРИСААНДА ЕХЭ НҮЛӨӨТЭЙ

Үнгэрэгшэ зуун жэлэй 90-ээд онуудаар республикын олонийн ажабайдалай элдэб янзын халбаринуудта хуулийн үндэстэй харилсаануудыг гуримшуулдаг хуулинууд зохёон бэлдэгдэн, баталагдахан юм.

Тиин тон түрүүн амин шухала хуулинууд, тэрэ тоодо "Соёл тухай" хуули абтахан байна. Юуб гэбэл, энэ халбарид хабаатай олон тоото асуудалуудай дунда үндэһэ яхатануудай хоорондох харилсаа гуримшуулхан хуули ёһоной актнуудыг зохёон баталха хэрэгтэй байгаа бшуу. Буряад ороной арадуудай бэе бээдээ тэсэмгэйгээр хандадаг, эбтэй эетэйгээр болон хани барисаатайгаар ажаһуудаг хани хайхан заншалынь шэнэ эрхэ байдалда хууляар бэхжүүлхэ шухала нэн.

Тиимэһээ тус хуулийн эгээл эхин хубида иигэжэ баталагдахай юм: "Соёл хадаа хүнэй хүгжэлтэдэ болон бээ ололгодонь, олониитыг нигүүлсхы үзэлтэй болгодо, мүн арадуудай үндэһэн шэнжыг, онсо түхэлинь хамгаалгада гол шухала нүлөө үзүүлдэг гэжэ тоолон, үндэһэ яхатануудай хоорондоо соёлой талаар харилсаа эрмэлзэлыг хараадаа абан", энэ хуули абтана.

Иихэдээ республикын хуули гаргагшад Буряадай бүхы арадуудай үндэһэн шэнжэ хамгаалгын болон хүгжөөлгын асуудалда, бэе бээдээ тэсэмгэйгээр хандадаг болон бэе бээнгээ ёһо заншалнуудыг хүндэлдэг ёһыг бэхжүүлгэдэ соёлой үзүүлдэг онсо нүлөө тэмдэглэжэ гээшэ. Гадна Буряад Республикын эрхэтэдэй, арадуудай болон үндэһэ яхатануудай нэгдэлнүүдэй ямаршыг наалтаггүйгөөр соёлой ажал ябуулхын тула хуулийн болон мүнгэн зөөрийн талаар найдуулгануудыг үзүүлхэ зорилго табигдаа юм.

"Буряад Республика бүхы үндэһэ яхатануудай бүлэгүүдтэ үндэһэн соёлоо хамгаалхын болон хүгжөөхын тула бээ даанги байдалда эрхэ найдуулдаг" гэнэ

дүрим эли тодоор бэшгэдээ. Энэнь Буряадай үндэһэн арадуудай, хоёдуудай, эвенкнүүдэй болон дүшэн дүрбэн үндэһэн соёлой бүлэгүүдэй эмхинуудтэ ажалаа эрхилхэ нэмэлтэ найдүүлгануудыг тогтоогоо. Буряадай арадуудай хани барисаанай байшанай нээгдэжэ, амжалтатайгаар ажалаа ябуулдагын энэниг гэршэлнэ. Түүхээ хүндэлжэ, ханажа ябаха шухала хадан, республикын үндэһэн хуули соо иигэжэ баталагдахай: "Хүн бүхэн Буряад Республикын арадуудай түүхын болон соёлой баялигуудыг хамгаалха, гамнаха ёһотой". Иихэдээ гүрэн дотор шэнэ байдалай тогтожо байха үедэ Буряад Республикада бүхы арадуудай соёл хүгжөөхэ болон үндэһэ яхатануудай хоорондо эб эе тогтоолгын, бэе бээнгээ хэлэ, ёһо заншал хүндэлгын асуудалда нүлөөн дээшлүүлхэ хэрэгтэй хууляар хангаа ажал ябуулагдахан болон.

Гэбэшье үндэһэ яхатануудай хоорондоо харилсаа дүримыг гансал саархан дээрэ бэшэжэрхидэ, хэрэг бүтээшэ бэшэ юм ааб даа. Зүблэлтэ засагай үедэшье бидэ арадуудай хоорондох хани барисаанда ехэ анхарал хандуулдаг байгаабди. "Түхэлээрөө үндэһэ яхатанай, удхаараа социалист" гэжэ соёл тухай хэлэһэн үгэшье бии. Гүрэнэйнай ажабайдалда хүндэ хүшэр сагуудай тохөөлдоодо, арадуудай хани барисаан нэгэнтэ бэшэ шанга гэгшын шалгалта дабажа гараа. Иимэл үедэ соёлдо хабаатай хүнүүдэй үгэ хэрэг хоёр онсо удхатай бологшо нэн. Эндэ олон баримтануудыг дурдахаар. Жэшэнь, поэт Джамбул Джабаевай Ленинградтай хүрээлэнэй эгээл хүндэ хүшэр үедэ хэлэһэн "Ленинградцы – дети мои!" гэнэн үгэнүүд булганда мэдээжэ. Үшөө жэшээ – США-гай нэгэ сенатор Дмитрий Шостаковичой 7-дохи симфони шагнаад: "Иимэ хүгжэм зохёон арадыг илахын аргагүй!" – гэжэ хэлээ.

Тиимэһээ эрхэтэнэй болон хүнэй хүмүүжүүлгэдэ урлал болон соёлой үзүүлдэг нүлөө

сэгнэгдэшгүй. Гэхэтэй хамта хээзэ нэгэтэ хүсэ ехэтэй гүрэн байхан СССР-эй түргэн хандарал хадаа гансашье экономика бэрхшээлнүүдэй хойшолон бэшэ гэжэ Россиин мүнөөнэй түүхэ гэршэлнэ. Ушар тиимэһээ гүрэн доторнай "кавказ яхатанай ноуэр" гэнэн ойлгосын нэгэ доро тогтоһониинь, гүрэнэйнай соёлой ниислэл хотодо ондоо яхатанай болон шажан мүргэлэй түлөөлгшэдтэ тэсэмгэй бэшэ хандасын ехээр хүжэрхэниинь хайтай бэшэ. Эдэ бүгэдын эшэ үндэһэн хаанаһаа гаранаб? Баруун гүрэнүүдэй дайсадай ээлжээтэ хорото ябуулга гү, али түүхээ түргэн мартаһанайнай хойшолон гү? Бүгэдыннай ханаа сэдхэлэй болон ёһо журамай муудалга гү, али бүхы шатын хүтэлбэрлэгшэдэй тулуурдалга гү?

Энэ талаар Буряад Республикын ажаһуушад бэе бээдээ онсо хани хандасатай гэжэ орон нутагтаманай ерэнэн айлшадай тэмдэглэхэдэ, бидэ булта баяртай байдагбди. Юундэ манай эндэ иимэ амгалан тэнюон бэ? Иимэ эрхэ байдалда яаха болонобиди? Юушыг хэнгүй, байхан соонь орхихо гүбди, али харюу бээдэрхэ гүбди? Бэе бээдээ тэсэмгэй хандасыннай ноуеса, магад, онсо байгаалиһаамнай хабаатай, магад, хэр үгһаа хойшо "хаяа хадхажэ" ажаһууһан элинсэг хулинсагуудайнай дүй дүршэлһөө

эхитэй. Али буддын шажанай гүн ухаан, эбтэй байхыг зааһан һургаал болон республика дотор нилээд ехэ нүлөөтэй Буддын шажанай Сангхын ажал ябуулга эндэ гол шалтаганиинь боложо үгэнэ гү? Минии ханахада, энэ асуудалда тон тиимэ гэжэ хэлэхээр эли харюу үгы. Гэхэтэй хамта бэрхшээл баһал бии. Тиин гүрэн дотор хүн зоной ехээр урагша-хойшоо нүүлгын, зарим субъектнүүдтэ үндэһэ яхатануудай хоорондох харилсаануудай муудалгын эрхэ байдалда тэрэниг шийдхэжэ һураха шухала. Заримдаа бидэ энэ орёо асуудалыг дайрангүй, байхан соонь үлээгээ һаа, дээрэ гэжэ ханадагбди. Магад, багаханшыг эбтэй юумэн бии гэе. Зүгөөр энэ шийдхэгдээгүй асуудалыг ойлгошошгүй болоод, шийдхэнгүй орхихо гэшэ сохом зүб бэшэл даа. Тэрэһээ лэн Россиин Федерациин Президентын "2025 он болотор хугасаада Россиин Федерациин гүрэнэй үндэһэн политикын хараа түсэбүүд тухай" 2012 оной декабриин 19-эй зарлиг соошье, "Россиин арадуудай нэгдэлгыг бэхжүүлгэ, үндэһэн соёлыг хүгжөөлгэ" гэнэн федеральна тусхай зорилготой программа тухай Россиин Федерациин Правительствоын 2013 оной августын 20-ой тогтоол соошье зохистой программануудыг зохёон бэлдэхэ талаар тодорхой даалгариныг үгтэнхэй юм.

Тус зорилго бэлүүлхын тула нэн түрүүн засаг зургаанай талаһаа үнэнхэ зүрхэнһөө оролдоһон болон ухаатай алхамууд хэрэгтэй. Тиихэлээрэ ганса соёл болон урлал дэмжэхэ бэшэ, харин хэлэнэй болон кадрова политикыг зүбөөр ябуулаха шухала. Бүхы шатын хүтэлбэрлэгшэд үнэн сэхэ байхыг хажуугаар үндэр соёлтой, үндэһэ яхатануудай хоорондох харилсаанай асуудалыг хани мэдэдэг байха ёһотой. Илангаяа мүнөөнэй сагта түүхэтэ баримтануудыг хазгайруулжа, бүхыдөө түүхыг "шэнээр бэшэжэ" огто болохогүй. Иимэ үзэгдэлнүүдэ

үндэһөөрнь болуулха, нэргылхэ шухала.

Гүрэнэйнай Президент Владимир Путин манай республика ерэхэдээ, түүхэтэ үйлэ хэрэгүүдтэ эли тодо сэгнэлтэ үгөө нэн. Буряадай Россиин бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо зориулагдаһан амаршалгынгаа үгэ соо гүрэнэйнай Президент түүхэтэ энэ үйлэ хэрэгтэ Залгалга (Ниилүүлгэ) гэжэ нэрлээ юм. Тэрэ холын сагта элдэбын лэ юумэн болоо ааб даа. Бэе бээтээ хөморолдохо, тулалдахашье үе байгаа... Зүгөөр сагай ошоодо, бэе бээдээ дүтэ болообди, бэе бээнгээ соёл баяжуулаабди. Энэниг ходо ханажа ябаха хэрэгтэй. Ухаатай сэсэн, холын хараатай, тэсэмгэй элинсэг хулинсагуудайгаа оролдоһоор бидэ мүнөө Буряад хайхан орон соогоо булта багтан, эбтэй эетэй ажаһууна гэшэбди. Росси гүрэн залган дэбисхэрнүүдэй хүгжэлтэдэ ехэ юумэ хээ, зүгөөр бидэшье хаанта Россиин, удаань СССР-эй, мүнөө Росси гүрэнэй хүгжэлтэдэ баһал горитой хубитая оруулаабди.

Энэ амгалан байдалаа үргэлжүүлхын тулада засаг зургаан үнэн зүрхэнһөө оролдог гаргаха ёһотой. Илангаяа кадрова, хэлэнэй болон соёлой политикыг хайса шүүжэ үзэн, тон зүбөөр бэлүүлхэ шухала.

Арадай Хуралай табатахы зарлал "Буряад хэлыг гүрэнэй хэлэн шэнгээр дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай" хуули бэлдэн баталаа гэжэ хануулаа. Тэрэнэй ёһоор, буряад хэлэ хэрэглэгын оршон үргэдхэгдэхэ юм. Энэ найруулгынгаа түгсэхэдэ тэмдэглэхэ юумэн гэхэдэ, республика дотор үндэһэ яхатануудай хоорондох харилсаанай асуудал шийдхэхэдээ, нэн түрүүн өөрынгөө түүхэ дээрэ үндэһэлхэ ёһотойбди. Тиихэлээрэ дэлхэйн болон Россиин бусад орон нутагуудай дүй дүршэлдэ бии байгаа эрхим жэшээнүүдэ хэрэглэхэ шухала.

Цыденжап БАТУЕВ,
түүхын эрдэмэй доктор,
Арадай Хуралай депутат.

"Алтарганын" суурян

ХҮРЭЛ МЕДАЛЬДА ХҮРТЭГШЫЕ АМАРШАЛБА

Һаяхан Вахмистрово тосхондо оршодог ехэ зохидхон "Эжы" гэжэ нэрэтэй кафе соо "Алтаргана-2014" гэнэн Бүгэдэ буряадуудай уласхоорондын фестивалин поэтичскэ конкурсын хүрэл медальда хүртэһэн лауреат, түрэл Буряад ороноо Монгол орондо хани түлөөлхэн бэлигтэй поэт, Бэшүүрэй аймагай Гутай нутагһаа гарбалтай Тимур Гомбожаповые амаршалгын дулаахан үдэшэ эмхидхэгдэн байна.

Тиихэдэ "Угай шүлэгүүд" гэнэн шэнэ номоо Соёлой министртын грантаар ("Уран зохёолой юртэмсэ" гэнэн мурьсөөнэй дүнгөөр) барлаһан юм. "Саһан дээрэ муртэй, саархан дээрэ нэрэтэй боложо, харин орондо шалгаржа, хүрэл медальда хүртэжэ, угайнгаа, эхэ, эсэгынгээ нэрэ, Буряад ороноо, түрэл нутагаа дээгүүр нэрлүүлжэ ябанаһ", - гэжэ аха захатаниинь, түрэлхидын шүлэгшэ хүбүүгээ амаршалан, уянгата үдэшын эхилбэ.

Олон шүлэг, дуунуудтай боложо байхан залуу, бэлиг талаантай авторые мэдээжэ поэт, республикын Гүрэнэй шангай лауреат Булад Намдакович Жангипов түрүүтэй уран зохёолшод, поэдүүд – республикын арадай поэт Дулгар Ринчиновна Доржиева, поэт, композитор, мэдээжэ соёлшон Владимир Очирович Бухаев, уран гурһатанай зүгһөө "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшангай журналист - би гээд, хани халуунаар амаршалбабди, үнэн сэдхэлэйнгээ баярай үгэнүүдэ хэлэбэбди.

Би үнинһөө Тимурые дэмжэдэг, шүлэгүүдынь мэдэхэ болонхойб. Уран зохёолой холбоондошыг Тимурнай консультантаар хүдэлөө, залуу уран зохёолшодой хоёр конференцинуудтэшье амжалтатай хабаадаа. Хүрэл медальда хүртэһөөршини амаршалнабди, баярланабди, үшөө олон номуудыг гаргажа байгыш даа, - гэжэ амаршалһан ахатан поэднай өөрынгөө гурбан боти ном, тиихэдэ жараад онуудаар хэблэгдэн хомой шухаг ном бэлэглэн байна.

Залуу уран бэшээшын түрүүшын алхамуудыг дэмжэһэн Дулгар Ринчиновна энеэдэтэй ушарнуудыг хөөрөө, үшөө эршэтэйгээр шүлэгүүд болон шэнэ номууд дээрэ хүдэлхынь захиба, номуудаа бэлэглэбэ. Тээмэндэ Улаан-Үдэ хотын И. Калашниковай нэрэмжэтэ түбэй библиотекэдэ шэнэ номуудтая танилсуулһан Владимир Бухаев үрээлэй дээжэ Тимур Гомбожаповта хүргөө.

- Бидэ 1994 ондо Дымбрыловтэнэй гэр бүлын ансамблин 10 жэлэй оёе тэмдэглэхэдээ, тэрэ үедэ Тимурингаа шүлэгүүдыг олоор хэрэглээбди, тиихэдэ "Дуунуудни" гэнэн дууень (хүгжэмынь Баир Хамаевай, үгэнэ Тимур Гомбожаповай) харин оронудаар хаа хаанагүй зэдэлүүлжэ ябадагбди, олон шүлэгүүдынь "Үнэндөө" гаргадагбди, өөр тухайн оло дахин бэшэжэ байдагбди, - гэжэ хэлээд, Евгений хани нүхэртээ болон амаршалагша уран гурһатантай хамта "Дуунуудни" гэнэн дууень өөртөн болон бүлэдэнь, түрэлхидтэн зориулан дуулалдабабди:

...Хангай дайдым сууряе
Хонгёо хоолойгоор дуулагты.
Ирагуу дуунай аялгыг
Инагхан гансадам дуулагты...

Түрэл гаралын, үнэн сэхэ нүхэдын хайхан үрээл үгэнүүдэ хэлэжэ, зохёохы ажалдан амжалта, золтой, жаргалтай гэр бүлэдэнь, бэрхэ хүүгэдтэн хани хайхание хүсэбэ. Бэлигтэй дуушад - республикын габыята артист Эрдэни Батсүх, Сагаанай Димид, Аюрика Доржиева, бусад хайхан дуунуудынь ("Дуунуудни", "Шэбэртэни", "Гутаймни"...). Энэ амаршалгын үдэшэ дээрэ дуулаһан, зоной сэдхэл жаргуулһан байна. Энэ үдэшэ дээрэн түрэлхидын уран зурааша, дархан угтай Бата эсэгын, даруу зантай, хайхан эжынь дулааханаар дурсаба, олон шүлэг, дуунуудынь баясан уншаба.

Мүнгэнхэн булагтай Гутаймнай
Мүшэдэй туяанда миралзаад,
Зүүдэндэм аалихан жэнгиржэ,
Зүрхэнэйм утаһа зэдэлгээ...

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной августын 25 - 29

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
25.08 11.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ В.Г.ТАРХОВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
25.08 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ долоодохи сессидээр хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай
26.08 15.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон
(түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)
"Буряад Республикада нютагай өөһэдэн хүтэлбэри эмхидхэлгэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
26.08 14.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон
(түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
"Буряад Республикада хүдөө ажыхе гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
25.08 14.00 каб.119
"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ этилэй спиртын, архиин болон спирттэй зүйлнүүдэй үйлдбэрлгэ болон эрьсые хууляар гуримшуулгын

Радна-Нина БАЗАРОВАЙ фото

зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулиин 5-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
26.08 10.00 каб.119
"2012-2014 онуудай хугасаада бага түхэлэй ажыхынуудые гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай
27.08 10.00 каб.119
Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуулинуудтай зохилдуулха тухай
28.08 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон
(түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)
"Буряад Республикын гүрэнэй шагналнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
25.08 14.00 каб.212
"Буряад Республикада 2020 он болотор физическэ культура болон спорт хүгжөөлгын хараа түсэбүүд тухай" парламента хэлсэлгэнүүдтэ бэлдэлгэ тухай
26.08 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон
(түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)
"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ социальна хангалгын талаар бүрин этигэмжэнүүдые бэлүүлхэ тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
25.08 14.00 каб. 218

1. "Буряад Республикада 2015 ондо пенсионерэй ажамидаралгын эгээл бага хэмжээн тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
2. "Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
26.08 9.30, 10.00 каб.218
"Буряад Республикада ажаһуушадай социальна хангалга тухай" Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай (эрэмдэг бэетэй болон үндэр наһатай зоной социальна хангалгануудта хабаатай)
27.08 14.00 каб.218
"Буряад Республикада һуралсал тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
28.08 14.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаагийн нөөсөнүүдые ашаглалгын болон

оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон
(түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Буряад Республикада олзын хэрэг эрхилэгшэдэй эрхэнүүдые хамгаалгын талаар бүрин этигэмжэтэ нюур болон Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
25.08 15.00 каб.203

"Россиин Федерациин налогууд болон татабари суглуулбаринууд тухай хууляар Россиин Федерациин субъектнүүдэй мэдэлдэ дамжуулагдаһан Буряад Республикада налогово гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
27.08 10.00 каб.203
"Буряад Республикада холье хараалһан түсэблэлгэ тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
29.08 10.00 каб.203

III. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

В.Г.Ирильдеев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаагийн нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороонтой түрүүлэгшэ
25.08 13.00-15.00 каб.211
А.П.Попов - Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороонтой түрүүлэгшэ
28.08 14.00 - 17.00 каб.119

IV. ПАРЛАМЕНТНУУД ХООРОНДЫН АЖАЙБУУЛГА
Монголой Гүрэнэй Ехэ Хуралай түлөөлгшэдэй Буряад Республика ерэлгэ
25.08 - 27.08
Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадүүдэй Монголой Гүрэнэй Ехэ Хуралай депутадүүдтай уулзалга
25.08 15.00 Бага танхим

Уншагшын ханамжа

БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ НЭРЭ ТОМЬЁОНУУДЫЕ ЗҮБ БЭШЭХЭ ТУХАЙ ҮНЭМЖА

Үнгерэгшэ зуун жэлэй гушаад онуудай хамаралган хашалганай үедэ манай буряад хэлэнһээ «нармай монгол үзэлтэнтэй тэмсэл» гэнэн хуурмаг муухай түрын бодолго доро хэр угһаа манай хэлэндэ бии байгаа олон тоото буряад үгэнүүднэй хэрэглэмжэнһээ болуулагдажа, мартаха харгыда табигдажа, ород үгэнүүдээр хэлгэгдэнһэн байна. Мүнөө Ородойн Холбооний арадшалһан засагай эбээл доро хайн хайхан саг ерэжэ, буряад хэлэмнэй анханай байһан сарюун сэбэр хэб маягтаа орожо байһаниинь тон хайшаалтай.

Энээн тухай «Буряад үнэн» сонинийнгоо энэ жэлэй августын зургаанай 29-дэхи дугаарта уншаад ехэ баярлабаб. Буряад Улсынманай засагай газарай нэрэ томьёогой хороон эдэ үдэрнүүдтэ хамаралган хашалганай үедэ буряад хэлэнһээ илгэгдэн түүгдажа, ород үгэнүүдээр хэлгэгдэнһэн нэрэ томьёоний буряад үгэнүүдые түрэл хэлэндэмнэй тэхэрюулэн бусажа байгаа юм байна. Тиигэн олон жэлнүүдэй хугасаада харшалагдаад байһан нэрэ томьёонуудай буряад үгэнүүдтэ түрэл хэлэндэ ягаад зүбөөр угтан абажа, ямар маягтайгаар тэхэрюулхэ тухай "Буряад үнэн" уншагшадта ханамжаяа оруулхыень засагай газарай нэрэ томьёоний хорооний нарин бэшэгшэ Бадмажаб Гындынцыренов хандаһан байна. Тиймэнэ

өөрынгөө нэгэ хэды ханамжа дурадхаха хүсэл байна. Нэрэ томьёоний хороон мүнөө «Россиин Федераци» гээд бэшэгдэдэг үгээ «Ородой Холбооний Улс» гэжэ хэлэдэг ба бэшэдэг болохобди гэнэ. Минии бодолоор, тиигэнгүй, харин «Ородой Холбоон» гээ наамнай, дээрэтэхэ ха гэжэ ханагдана. Тиигээ наа, «Ородой Холбооний Улсай Буряад Улс» гэжэ ута унжагай ороо юумэ хэлэжэ байнгүй, харин «Ородой Холбооний Буряад Улс» гэдэг байхабди. Нэрэ томьёоний хорооний дурадхалнууд соо «документ, саарһа баримта» гээшые, «бэшэг баримта» болгохо гэжэ бэшээтэй байна. Минии ханахада, «баримта бэшэг» гээ наамнай, дээрэ. Юундэб гэхэдэ, бэшэг баримта гэхэдэ, үгын удхань илангаяа баримта гэжэ үгэ дээрэнэ

тудана. Жэшэнь, мүрдэгшын урда юм гү, али шүүхын хороондо хэн нэгэн хэлэһэн үгээ ондоо хүнэй бэшэгээр баримталжа байгаа наань, энэниинь бэшэг баримта гэн хэлэжэ болоно. Харин баримта бэшэг гээшэ хуулида ёһоор тамгаар болон албан тушаалта хүнэй гар табилгаар, үгышые наа, заримдаа албан тушаалта хүнэй миин гар табилгаар баталагдаһан бэшэг болоно. «Начальник дорожно-эксплуатационного управления» гээшые «харгын ажыхын дарга» гэнгүй, харин «харгы ашагладаг хүтэлбэрийн дарга» гэбэл, таарамжатай ха. «Кадрын албан, ажаллагшадтай хүдэлхэ албан» гээшые «хүнэй нөөсын албан» гэнгүй, харин «ажалшанай нөөсын албан» гэбэл, таарана гээшэл даа. «Федеральный» гээшые «гүрэн түрын» гэнгүй, харин

«улс түрын», харин «филиал» гээшые «һалбари» гэнгүй, харин «һалаа мүшэр» гэбэл, таарана хэбэртэй. Юундэб гэхэдэ, «һалбари» гээшэмнэй ородоор «отрасль» болоно ха юм. Буряад Улсынгаа засагай газарай нэрэ томьёогой хорооний буряад хэлэндэ бусажа байһан нэрэ томьёонуудай хамаг үгэнүүдые дээрэ дурдагдаһан ханамжануудаа нэмэлсэн, бараниинь тон ехэ зүбшөөжэ, эдибхэтэй дэмжэнэб. Түрэл хэлэндэ тэхэрижэ ерэнэн нэрэ томьёонуудай буряад үгэнүүдтэ баян дэлгэр түрэл хэлэнһэнгээ хэтэ мүнхын алтан жагсаалда урма баяртай тодон абажа, үгэ хэлээ, бэшэг судараа зүб харгыдань оруулхамнай болтогой!

Будажап АРСАЛАНОВ.

Бурядай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

ХАТУУ САГАЙ ЗӨӨЛЭН ТАЛА БЭДЭРЭЛ

Эдэ хоолой талаар шухала шэглэл-нүүдээр **Росси** гүрэндэ эсэргүү хэмжээнүүдые баруун зүгэй гүрэнүүдэй суг хэлсээд абахатай адли, гүрэнэй юрэнхылэгшэ **Владимир Путин харюугай хатуу хэмжээнүүдые удаан болгонгүй абаба.** Тиин мүнөөнөө хойшо **Хойто Америкэдэ болон Европын хэдэн гүрэнүүдтэ, гадна Австралида болбосоруулагдаһан алим жэмэс, бодо, жэжэ малай, тахья болон бусад шубуудай мяхан гүрэн доторхи дэлгүүртэ, тэрэ тоодо Буряад Республикадашье орохо эрхээ нэгэ жэлээр хуураба. Энэ байдал Росси гүрэнэй хүдөө ажахыда хүдэлдэг хүдэлмэришэнэй, тэрэ тоодо буряадшье зоной ажаһуудалда ямар нүлөө үзүүлхэ юм ааб гэхэн асуудал тобойго гарана. Засаг түрэ барижа ябаһан, хүдөөдэ хүдэр ажал хэдэг байһан, хэдэгшье бүхэриг зондо олон ханамжанууд байна.**

Хилын саана орхигдоһон продукциин тобыг тухай зарлиг Россиин юрэнхылэгшэ Владимир Путин гаргажа, августын долоондо гүрэнэй Правительствын үндэр тушалтанай анхаралда дурадхаа. Тиин энэ зунһаа эхилээд, Америкын Холбоото Штадуудай засаг түрын түлөөлэгшэдэй үгэдэ ороһон Европын олон гүрэнүүд жэлэй туршада олодог 800 гаран миллион доллар сэбэр олзоёо алдажархиба.

Гэхэ зуура Владимир Путин иимэ шийдхэбэри абахадаа, хүнэнэнэй дэлгүүрнүүдтэ хүдэлдэг наймаашадай үнэ сэн өөрынгөө ханаашаар нэмэхгүйн тула шухала

хэмжээнүүдые абажа үрдээ. Үнэхөөрөөшье, баруун гүрэнүүдхэ амтан алимай, мяха шүлэнэй орохоёо болиходо, эдэе хоолой хомор болохоһоо уламжалан, үнэ сэнгын өөдөө дүүлхэ ушар шүдэрлэгдэбэ.

Бата-Ошор Балданов Совет гүрэнэй хандарһанай удаадахи хүндэ жэлнүүдтэ мал ажахынуудые хүтэлбэрилэгшөөр буряадшье, ородшье нютагудта хүдэлжэ үрдээ. Үбһэнэй хомор, мүнгэнэй үгы сагта харюусалгата тушаалнуудые эзэлэн ябаад, хэнхысэ хэнхэ. Тиин мүнөө болоходо, хүдөө ажахын ажалай ветеран **Бата-Ошор Балданов** мүнөө ябааша залуушуул болон тэдэнэй ерээдүй тухай ханаагаа ехэтэл зобонот:

- Хүдөө ажахы үнэн зүрхэнһөө хэргээхэ гэжэ шийдэбэл, гүрэн горитой мүнгэ һомолхо ёһотой. Мүнөө харыт даа. Хүдөөдэ ажал хэхэ дорьбо дунгалтай залуу хүн гэжэ мүнөө хомор болоо. Буряад нютагууд нютагаараа Улаан-Үдэ тэрелжэ ошоно. Энэ үзэгдэл зураглахадан, энэ хэлээшһэнэи ондоо үгэ таарахагүй гэжэ хананаб. Шадаһан зонинь модон гэр барижа, хото газарта түбхинэхэдөө, ямар ажал хэнэб? Эрэшүүлэй олонхинь харуулан болоно, мүнөө дээрээ залуухан эхэнэрнүүд ерээдүйд пенси абахагүй наймаашанаар хүдэлөөд, ахирхан салын дээрэ һууна. Тэдэмнай эхэ, эсэгынгээ нютагта түбхинөөд, малаа хараад һуугаа гэшшэ һаа, илангаяа иимэ шухала хубилалтануудай боложо байһан сагта шүүхэ байгаа.

Мүнөө нютаг дээрээ байһан айлнуудта ороёбди. Тэдэмнай муу байнагүй ха юм даа. Зүгөөр хүндэ хара ажалһаа байха үнээгээшье һаахаяа

олохон залуушуул залхуурна. Хотонор дүүрэн һаамхай үнээдтэй аад, магазин ошожо, тетрапак һү худалдан абажа ерээд, сайгаа хүлэдэг айлнууд олошороо. Энэ юун гэшшэб? Гажа буруу ябадал, - гээд толгойгоо нэжэрсэгээн байжа, хүдөө ажахын ажалай ветеран дуугарна.

- Гүрэн дотор хүдөө ажахыда үйлэдбэрилэгдэжэ байгаа эдээн мүнөө хорилтодо ороод байһан эдэе орложо орохо болихонь, ехэ, бага тархинуудһаа болохо,- гээд эрдэмтэн **Булат Бастуевич Лхасаранов** ханамжаараа хубаалдаба:

- Нэн түрүүн Россиин юрэнхылэгшэ Владимир Путин доогуур байгааша ноёдто тусхай даабари гү, али захиралта үгэхэ зэргэтэй. Уданы, жэшээлхэдэ, Буряад Республикын Толгойлогшо өөрөө ухамайлаад, таарамжатай хэмжээнүүдые саг соонь абажа шадаа гэшшэ һаань, хүдөөдэ ажал хэхэ байһан малшадай мяхаяа тушааха арга боломжонууд үргэдэхэ зэргэтэй. Гэхэ зуура һаамхай үнээдые тэжээдэг фермэнүүдые Буряад Республикада байгуулаһанай дэмы ха. Ородууднай хэлсэдэг гүб даа. Үнээнэй һаам хэлэн дээрээ гэжэ. һаамаа ехэ болгохын тула тугалтай үнээдые һайнаар эдээлүүлхэ болонобди. Бодо малай эдихэ тэжээл хабартаа таряад, намартаа һайн ургаса хадажа абахамнай, буряад нютагта хэлсээтэ. Арбан жэлэй нэгэ дахин малшанай хананада таараха ургаса гараха гү, али үгы гү? Буряад Республикын полинууд дээрэ ургадаг бүхы түрэлэй ургамалнууд тэнгэрин мэдэлдэ байдаг һэн тула һүүер хүсэд дүүрэнээр арад зоноо хангахамнай гайтайл байха. Харин буряад үүлтэрэй

үнээ аргыень олоод, наашань асаржа шадаһан малшанай һаамыншье һайн, үбэл тээшэ бараг үүсэтэйшье байхал даа.

- Мүнөө миин лэ юрэ хөөрэлдөөд дүүргэжэрхихэ бэшэ. Зохихо хэмжээнүүдые засаг түрэ баригшад абаа һаань, ехэл һайн байгаа, - гээд хүдөө ажахыда мүнөө урагшатай хүдэлжэ ябаһан **Сергей Пашинский** хэлэнэ.

- Бүхэдэлхэйн худалдаа наймаанай байгуулгада оробо гэшшэбди гээд хүдөө ажахыда хүдэлдэг зондо туһаламжа һайса хасаа ха юм. Мүнөө үбһэндэшье гарахадаа, трактор болон бусад техникэдэ хэрэгтэй тоһо түлишээ ажалшан өөрөө даагаад лэ ябана. Нилээн гарзатай, амаргүй хүндэ байдалда хүдөө ажахынууд ажалаа ябуулна. Ургамал ургуулхын тулада буртаг үбһэнһөө, хорхой шумуулнуудһаа абарха талаар ажалай гарза баһал орооһо таригшын хүзүүн дээрэ. Хажуугаарнь бороо орохо сагтаа орожо үгэхэгүй. Ган гасуур болоно. Хүдөөдэ хүдэлжэ байһан зониие гүрэнэй тэдхээгүй һаань, өөдөлхэ гэшшэ амаргүй хэсүү.

Гэхэ зуура Буряад Улсын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын олондо мэдээсэл тараадаг түрүү эмхинүүдтэ хүдэлдэг мэргэжэлтэдэй асуудалнуудта харюусахадаа: «Буряад Республикада мяха болбосоруулдаг мантан үйлэдбэри байна. Тэндэ хилын саанаһаа ерэнэн һайн техникэ тодхоотой. Тэрэнһээ гадна тетрапакеттэй һү гаргадаг завод урагшатай хүдэлнэ. Мал гаргадаг цехүүд аймгуудта бии боложо байна. Тэндэ хэрэгтэй оньһонуудые бидэ хари гүрэнһөө худалдажа абаад, дууһан хангабабди. Гахай баригдаг комплекснууд бии», - гээд Буряад Республи-

кын Толгойлогшо тэмдэглэхэ зуураа:

- Хариин дайдаһаа ерэнэн эдэе нютагайнгаа хоолоор орлохо талаар ажал табан жэлэй саана эхилээ һэмди. Мүнөө тохёолдоод байһан байдал энэ ажалыемнай бүри эршэдүүлхэ.

Мяхалиг үүлтэрэй тахьягай фабрика байгша ондо баригдажа эхилбэ. Тэдэниие шахадаг 5 цех удангүй бии болохо. Иимэ ажал хадаа хожомдоо Буряад Республикын арад зоной шанартай хоолтой байхын тулада ябуулагдана, - гэнэ.

Ургамал ургуулдаг ажахынууд ямар амжалтануудые иимэ оршон байдалда туйлахаар бэ гэжэ Арадай Хуралай депутат **Анатолий Кушнарёв** асуухада, иигэжэ харюусана:

- Ургамалай аймаг абаад харахада, Буряад Республикада хартаабха таригдаг зон шүүхэ байна, - гээд Арадай Хуралай депутат, хүдөө ажахын эрдэмэй доктор Анатолий Кушнарёв бодомжолно. - Мүн баһа огородто ургадаг капуста мэтын боро овоц ургуулһан огородой эзэн бараг мүнгэ олохо аргатай.

ханамжанууд олон. Тэдэ бэе бэетээ зүрилдэнһыне удхатай. Зүгөөр хүдөөдэ хүдэлжэ байгаа зон дээрһээ юун гээд ноёд хэлэгшэ ааб гээд гараа хабсараад һуухын орондо тохёолдоод байһан ушар зүб мүрөөр хэрэглэжэ, мүнгэ алта олохо шэнэ арга боломжонуудые алдангүй хэрэглэбэлнь, зүйтэй байха һэн. Мүн баһа Буряад Республикын хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министрээр мэнэ һая томилогдоһон Даба-Жалсан Чириповэй хурдан ухаанһаа олон юумэн дулдыдана.

Баир ЖИГМИТОВ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

Уншагшын ханамжа

ҮРЕЭЛ ГҮ, АЛИ ЮРӨӨЛ ГҮ?

Би хэбэд номхон Хэжэнгэ нютагһаа гарбалтай жэнхэни буряад хүнби. Алтан дэлхэй дээрэ амиды мэндэ, аза жаргалтай ябаһан хүниие манай нютагта һайханаар үрээдэг. Үрээл хэлэхэдэ, элүүр энхэ, хүхюүтэй жаргалтай, эрмэлзһэн ухаатай, баян бардаг байгты гэжэ хүниие магтадаг байна. Тиин үргэжэ, хүнэй сэдхэл баярлуулжа, үрээл хэлэдэг юм. Үрээл гэшшэмнай, оро-

доор хэлэбэл, ода, восхваление гэхэн удхатай үгэнүүд юм. Элдэб янзын үрээлнүүд буряад арадта олон байдаг.

Жэшээн: **Хүхэ номин огторгой доро, Хүрһэтэй алтан дэлхэй дээрэ Хүл хүнгэн, хурдан ухаатай, Толгой һонортой ябахатнай болтогой!**

Алтан дэлхэйһээ хахасаһан, энэ наһаниинь дүүрэнэн хүнэй хойноһоонь харгын сэбэр һайн бай-

хын түлөө, эхэ эсэгынгээ хойноһоо, аха дүүгэйнгээ хойноһоо буян хэжэ, юрөөл абадаг. Юрөөл абахадаа, дасанда ошожо, аха дүүгэйнгээ, түрэлхидэйнгөө нэрэ саарһан дээрэ бэшэжэ үгөөд, үргэл үргэдэг. Энэ ушар иимэ удхатай. Хойто наһандаа зобожо ябаһан түрэлхидэй (эхэ, эсэгэ, аха, дүүнэр) юрөөл абахада, нэгэ туһа (посылка) абаһан мэтэ жаргал, баяр ерээдэг гэхэн удхатай гэжэ гэлсэдэг. Монгол нарын найманда дасан ошожо, юрөөл абажа ябаха ёһотой

юм ха. Гансашье монгол нарын найманда юрөөл абаха бэшэ, мүнөө сагта дасанда бусад үдэр юрөөлэй ном уншагдажал байдаг. Энэ дэлхэйн зоболон үсөөрэг, арад зондо жаргал ерэхэн болтогой!

Ум маани бадме хум!

Жамьяма ЦЫНГУЕВА, дайнай болон ажалай ветеран.

Понедельник, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ПОСЛЕДНЯЯ КОМАНДИРОВКА. ПАМЯТИ ВИКТОРА НОГИНА И ГЕННАДИЯ КУРИННОГО» (12+)

13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)

ТНТ

07.00 «МУНГЭН СЭРГЭ» (6+). ПОГОДА
07.20, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30 «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+). ЗУРХАЙ

09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
09.30 «ВКУСНО» (12+)
10.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)

СТС

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

14.20, 23.10 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
17.00 Т/С «КУХНЯ»
17.30 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «ДО СУДА» (16+)
10.05, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)

ДТВ

06.00, 05.45 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.30 М/Ф (0+) (0+)

08.30 «УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ» (16+)
09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-3. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)

Вторник, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ПРИСЯГЕ ВЕРНЫХ» (12+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»

21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «УЗНАЙ МЕНЯ, ЕСЛИ СМОЖЕШЬ» (12+)

ТНТ

09.05, 08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)

08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

09.30, 14.00 «6 КАДРОВ» (16+)
10.20, 17.00 Т/С «КУХНЯ»
10.50, 17.30 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «ДО СУДА» (16+)
10.05, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)

06.00, 05.15 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
06.30 М/Ф (0+) (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)

Среда, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.30 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ДВА ЗАЛПА ПО КОНСТРУКТОРУ. ДРАМА «КАТЮШИ» (12+)

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА

07.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)

08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «ЕВРОМАКС». «ОКНО В ЕВРОПУ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕО-

МИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «НЕЗНАКИЯ УЧИТСЯ», «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ЗАПЯТОЙ И ТОЧКИ» (0+)

ҮБНЭНДЭ ГАРАҮАН ҮҮРЭЙ ЭРТЫН ХАНА

Үхибүүн наһанһаа бүхөөр наһагдажа үлэһэн һайхан дурсалга гэдэл, үбһэндэ гаралга ха юм. Ямар дуратайгаар үбһэшэн болохоёо һанадаг һэмбибди даа. Намһаа хэдэн жэлээр аха зон балшар баһаһаа үбһэндэ ябахаддаа, морёор бүхалнуудые нилээн шэрэһэн байдаг. Би нэгэ жаа хожомдожо үбһэндэ гарадаг болоһон байнаб. Минии түрүүшынхией үбһэшэн болоходо, морёор бүхалнуудые шэрэхээ болинхой һэн. Түмэр гэнжэтэ ДТ-54, ДТ-75 гэнэн түхэлтэй тракторнууд олон, тэдэнэй хойно шаргануудые шэрээд, нугаар дүүрэн тараһан бүхалнуудые суглуулдаг һэмди.

Зургаанай хажуур баряад, Зүлгэ нугын дунда Эгээл түрүүн бүхыһэнөө Элихэн һанадагби. Боргооһоной нарин һиинаан Бүхы зунай нэгэ янзын Замхашагүй хүгжэм болоод, Зобоодог һэн даа.

Анаагай совхозой 1-дэхи отдели байһан Буламай сабшалангууд аяар холо урагшаа, 50-60 модоной зайда Хойто-Аса, Баруун-Бэе, Хуурайн-Эхин, Хужарта гэхэ мэтын газарнуудта байгаа. Мүнөөшье буламаархид тэрээгүүр үбһэ бэлдэдэг зандаа юм. 1967 ондо комсомолзалуушуулай "Юность" гэжэ нэрлэгдэһэн звено бии болгодоод, Хойто-Аса болон Хуурайн-Эхиндэ үбһэ сабшажа эхилээ һэн. Энэ хадаа ВЛКСМ-эй Хориин райкомой 1-дэхи секретарь Санжиев Дугар Гармаевич гэгшын эдэбхи үүсхэл байгаа. Республика соогоо бултанһаа жэл түрүүлэн залуушуулай иимэ звенонуудые эмхидхэһэн хориинхид яһала суурһаа һэн. Эхинһээн хойшо хэдэн жэлдэ энэ комсомолзалуушуулай звено эрхим һайнаар ударидаһан Гармаев Базар Намсараевич 1969 оной намар түлөөһэгүй пүтёвкоор шагнагдаад, ноябрь һара соо Прибалтикийн республикануудай хото городуудаар, Ленинград хотоор айлшал-

жа ерэһэн юм. Звеногой урдаа хараха хүсэн байһан арбаадтай хүбүүд Батор Дондоков, Цыдып-Доржо Галсанов, Баир Дамбаев, Содном Дондоков, Даша-Цырен Жапов, Доржо Аюров, Зорикто Аюров гэгшэд мүнөө 60 хүрээ, наһанайнгаа амаралтада гаража байна. Хойто-Асын үргэн нугые хүндэлэн, 500-700 метр зайн ногоо гар хажуураар унагаадаг байһан юм.

Үдын наранай халуун гэшэнь, Үндэрһөө шараад һалахагүй. Хара хүлһэнэй гашуун гэшэнь, Ходоро урдаад болихогүй. Холоһон альган – юу хэлэхэб, Хордохо гэшэнь аргагүй. Эсэһэн бэе – хайшан гэхэб, Эбэргэтэһэн мэтэ шадалгүй. Ажалай һүүлээр одоошье даа, Амарха сагай аятай гэшэнь. Үдэшын хоол аһаашье даа, Үрдилдэн эдихэдэ, амтатай гэшэнь. Ялагар түүдэг отогой урда Яаһан гоёор аһадаг һэм даа.

Үбгэн Жабуунай үльгэр домогууд Ямар һайханаар эдэлдэг һэм даа.

Аха классуудта һурахадаа, Баруун – Бээдэ үбһэндэ ябааб. Тэндэхи звеное дайнай болон ажалай ветеран Галсанов Дондок Шагдарович шадамар бэрхээр хүтэлдэг һэн. Өөрөө тэрэ МТЗ-5 түхэлэй трактортаа хоёр хюроотэй ксилка шагагалаад, ногоо хиргадаг байгаа. Дайнай дүлэтэ жэлнүүдтэ фашис булим-тарагшадтай баатараар тэмсэжэ, "Эрэлхэг зоригтой түлөө" гэнэн 2 медалээр, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай 2-дохи шатын орденоор шагнагдаһан юм. Ажал хэхэдээ, ехэ нарин нягта, трактортаа, бүхы оньһон техникэдэ одоол гамтайгаар хандадаг һэн. Үбһэ тэжээл хуряаха элдэб техникэ яһала элбэг боложо байгаа. Пресс-подборщик, копнитель, стогометатель, ута тармуурнууд болон бусад һайн техникээр дүүрэн хангагдадаг болоһон юм. Саашадаа Баруун-Бэеын үбһэшэдэй звеное Бадмаев Александр Дугарович олон жэлдэ бэрхээр ударидажа ябаа.

Тэрэ сагуудта нуга сабшалангуудһаа барагсаан уһалууриин хүсөөр лэ үндэр ургаса хуряагдадаг һэн. Тиимэһээ луговодуудай дүүргэдэг ажал хүдэлмэри тон шухала байһан болоно. Эгээл тиихэдэ олон жэлэй ногоон таригдадаг болоһон юм. Таримал энэ ногоон һайнаар үндыхэдөө, одоол ёһотой таряалан шэнгээр долгитон халкоуржа харагдадаг юм һэн. Гадна шэбхэ мэтын үтэгжүүлгэтэй сугтаа химическэ удобрени хэрэглэгдэдэг байгаа. Иигэжэ үндэр ургасын үндэһэ һуури батаар табигдаад, жэлһээ жэлдэ элбэг тэжээл бэлдэгдэдэг һааб даа. Хужартада луговодууд олон жэлэй турша-

да амжалтатай хүдэлдэг һэн. Үбэлэй сагта булагуудай уһа мультэ хүргэжэ суглуулһаһаа эхилээд, үбһэнэй эхилтэр лэ, тэдэнэй ажал дууһадаггүй байгаа. Тэдэниие дайнай болон ажалай ветеран Ринчиндоржиев Ендон Абидуевич ударидажа ябаа. 1970-аад онуудай эхиндэ Баруун-Үльдэргэ гэжэ нэрэ-тэй 100 гектар болохо нугада "волосняец сибирский" гэнэн соортын ногоон таригдаа һэн. Тиигээд лэ зун бүри ехэ үбһэн хуряагдаа.

Нэгэ гектарһаа аяар 30-40 центнер үбһэ абадаг һэн. 1973 оной зун Хужарта руу гэнтэ КПСС-эй Буряадай обкомой нэгдэхэ секретарь А.У.Модогоев айлшалжа, үбһэшэдые яһала сошоһон юм гэхэ. Үндэр айлшантай хамта ВАСХНИЛ-ай Сибирийн таһагай түрүүлэгшэ, академик И.И.Синягин, энэ таһагай тусхай институтдай директор, эрдэмэй доктор В.А.Куйбышев гэгшэд ерэлсээ һэн. Тэдэнэй һуужа ябаһан "Волга" машина Баруун-Үльдэргын үндэр ногоон соо булагдаһан юм. Эрдэмтэд машинаһаа буужа, үр-

дань далай шэнгээр долгитожо байһан ургаса ногоо харахадаа, яһала гайхалан, баясаһан байгаа. Хамтын малай үбһэ тэжээл элбэг арьбанаар олон жэл соо бэлдэһэнэйнгээ түлөө Ринчиндоржиев Ендон Абидуевич Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаа һэн.

Баруун-Бэеын нугада Бүхал табиһанаа, Хойто-Асын ногоо Хиргажа ябаһанаа, Хужартын асануудта һури хаяһанаа Наһанайнгаа эгээл Нангин хэшэг гээд, Үмэгшэлһэн хүсэлни Үнэтэй юм даа. Амин, амидаралай Агуу жаргал юм даа.

Малай үбһэ тэжээл бэлдэхэ хэрэгтэ оролдосотой һайнаар ажаллажа, үндэр ургаса хуряадаг байһан баабайнарайнгаа, үбгэн баабайнарайнгаа һайхан жэшээ халан абажа, залуу үеын үбһэшэд урмашан ажаллаха бэээ гэжэ һанагдадаг.

Доржо ДАМБАЕВ.

«Хүхюу буряад» гэнэн республиканска конкурс «Ябаган зугаа» номинацида

«ПЕСОК СЫПИТСЯ»

МАЛААН хадаһаа доошоо хүгшэн үбгэнэйнгөө хойноһоо дахаад ябаба ха. Үбгэн обёоржо, "Ши юундэ хойноһонни ябанабши, зэргэлээд ябыш", - гэбэ. "Хойноһонни ябахаддаа, һайн байна", - гэбэ хүгшөө. "Юундэ?" - гэжэ үбгэн һураба. "Юундэб гэхэдэ, шамһаа песок сыпится, тиигээд хойноһонни ябахаддаа, халтирхай бэшэ байна", - гэбэ хүгшэн.

НОГООН БАЗААР

ЭНЭ үнэн болоһон ушар. 1950-60 онуудаар пединститудта сугтаа һураһан хоёр уулзашаба ха трамвай соо. Доржо Зэгбэ хоёр һони норьмойгоо хөөрэлдөөд, "Зай, Зэгбэ, хайшаа песок сыпится?" - гэжэ нүхэрын һураба. "Бишни дача-яа ошожо, помидор, хартаабха, үгэрсэ суглуулжа ерэхэм даа", - гэбэ. Уданшьегүй трамвай ногоон базаар буудалда тогтобо. Зэгбэнь "Бишни ерэхэ газартаа ерээб, бухам даа", - гэбэ. "Үгы, ши дачаяа ошомом гэ бэшэ һэн гүш?" - гэбэ Доржонь. "Теэд энэһни минии дача гээшэл даа", - гээд, Зэгбэнь трамвайһаа буугаа гэхэ.

ХИЛЭЭМЭ ҺОЛООМОН

ГОРОДТО байдаг Баяр хүбүүн Хэжэнгэдэ һуудаг эжыдээ хонходожо: "Эжы, ямар байнабта? Юу хэжэ байнабта?" - гэжэ һураба ха. "Һайн байнабди. Би магазин ошожо, хилээмэ һолоомоо абаад ерээд байнаб даа", - гэбэ эхэнь. Хүбүүниинь: "Эжы, хилээмэнтнай хэрэгтэй юм ааб даа, һолоомоор яахатнай гээшэб даа?" - гэжэ гайхаба.

ХОЁР ҮБГЭД

ХҮДӨӨДЭ хоёр үбгэд уулзаад, газар гэрэй хоройн хажуудахи скамейкэ дээрэ һуугаад, һониноо хөөрэлдэнэ. Тиигэжэ һуутараа, нэгэниинь: "Зай, Иван, шадалшнни ямар бэ, һамга бэдэрхэмнай гү?" - гэбэ. Петр үбгэниинь хэлэбэ: "Тэрэһни тон таатай вопрос, шадал яшаха бэ? Бэдэрэе", - гэбэ. Тиигээд хоёр үбгэд аниргүй һуужа байтараа, нэгэниинь һураба: - Зай, ябахамнай гү? - Үгы, байгыш, хайшаа яараабши. Харанхы болог, һалхин буураг. Бишни тулгуураа абаагүй ябанаб.

АЛСАЙГААД БАЙХА

УРДАНЬ жараад – наяд онуудаар арад зондо лекци уншуулдаг «Знание» гэжэ бүлгэм байһан юм. "Знаниин" даабаряар эрдэмтэд, багшанар, партиин ажалшад нютагуудаар, аймагуудаар ойлгууламжын, идхалгын ажал ябуулдаг байгаа. Тэрэ үедэ аргагүй бэрхэ, ямаршые саарһа харангүй, ород, буряад хэлэн дээрэ тэгшэ сээрээр хэлэдэг Дондоб Доржиевич Очиров гэжэ лектор байгаа. Өөртэйнь болһон ушар хөөрһүнү. Хэжэнгын Соелой байшан соо олон зон сугларанхай, мэдээжэ лектор Д.Д.Очиров ерэхэнь гэжэ мэдээсэл клубай үүдэндэ бэшээтэй.

Дондоб Доржиевич зондо хандажа, ямар хэлэн дээрэ лекци уншахамниб гэжэ һураа ха. Тиихэдэнь буряад хэлэн дээрэ уншагты гэлдэбэ. Тиигэжэ эгээ түрүүн буряадаар лекци уншажа һураа һэм гэжэ өөрөө хөөрөө һэн. Лекци уласхоорондын байдал гэнэн темэдэ уншаба. Бидэ, совет арад, манай коммунист парти тоң ехэ зорилго урдаа табинхайбди. Манай гүрэнэй амжалта ехэ, нэгэ хүлөөрөө коммунизмда ороод байнабди, нүгөө хүлөөрөө алхахамнай үлөөд байна гэе ха лектор. Тиигэһээр лекци уншалга дүүрээжэ, Д.Очиров "Асуудал байна гү?" - гэжэ һураа ха. Тээ дундуур һууһан нэгэ хүгшэн гараа үргэжэ, асуудал һураба гэхэ: "Хүндэтэ лектор, хэлыт? Хэды соо бидэ хүлөө алсайгаад байха ёһотой зонбибди?"

ПРИБОР ХҮДЭЛНЭГҮЙ

ДАЙНАЙ ветерануудай госпитальдо аргалуулжа байһан үбгэд, хүгшэд үдэшын эдээнэй һүүлдэ сугларжа, сэдхэлээ сэнгүүлэн, ажабайдалай абдар уудалан, янза бүрийн ябаган зугаа дэлгэдэг. Нэгэ тиимэ үдэшэд ехэл хөөрүү Дамдин гэжэ үбгэндэ асуудал табибад:

- Зай, Дамдин, эндэ ороһоор, арбаад хонобош. Бэе махабаднай ямар бэ, һайн тээшээ болоно гү да?

Дамдин ахатан дуратайгаар харюусаба: - Шэхэн һонор, нүдэд яһала харгыгаа харана, гар, хүл хүдэлнэ, гансал прибор хүдэлнэгүйл даа. - Үгы, ямар прибороо хэлэнэбши? - Юүгээ ойлгожо ядаа хүмши. Хүгшэмни үлдөөгүй һаань, һайн бэлэй, - гэхэдэнь, булта ойлгожо, энеэлдэбэ.

ГОРОДОЙ ҺОНИН

ХҮДӨӨҺӨӨ Долгор хүгшэн үхибүүдтээ город ерээд, арбаад хоноод, нютагаа бусаба. Гэртээ бусахадань, үхибүүдын, хүршэнэрын ерээжэ:

- Долгор абгай, городоор хэр ябажа ерээбэт? Ямар һонин болоноб? - гэжэ һураба. Долгор абгай хөөрөбэ:

- Город гоёл болоо юм байна. Сэсэгүүдые олоор тарина. Гансал муу юумэн гэхэдэ, городоймнай зон шэхээ үбдэдэг болоо юм байна. Харахадамни, ехэнхи зон гараараа шэхээ баринхай ябанал даа. Баарһад, хүйтэ абаа гээшэ гү? - гэхэдэнь, тэндэ һууһан залуу басаган ойлгожорхибо: телефонуудаа шэхэндээ баряад ябаһые хүгшэн тиигэжэ ойлгоол ха.

Дарима ХАШИТОВА.

ЗОХЁОХЫ БАЯН НАМТАРТАЙ

Эржена Зугдаровна ЖАМБАЛОВА Ленинградтай Театрай, хүгжэмэй болон кинематографиин Гүрэнэй институт дүүргэн юм. 1990 онгоо Гүрэнэй Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай (БГАТД) артисткаар зохёохы ажалаа эхилэн байна.

1992 ондо наһанайнгаа хани нүхэр, БГАТД-ын артист Саян-таяа "Уянга" гэнэн дуунай театр байгуулан байна. "Капель", "Дождь снов", "Концерт-конкурс бурятских песен", "Серебряный концерт", бусад концертнэ програмнуудаараа Москва, Санкт-Петербурггаар, бусад газарнуудаар гастрольдо гараа нэн. "Ла Мама" театрай (США) хамта олон хүгжэмтэ зүжэгүүдые Америкэдэ табиһан, харуулан габыятай юм. 1995 ондо Саян-таяа Улаан-Баатарта үнгэргэгдэн эстрадна искусствын уласхоорондын конкурсын лауреадууд болоһон байна. Мүнөө үедэ түрэл буряад театртаа амжалтатай ажаллажа байһан Буряад студиин артистнуудые, мүн хүгжэмтэ факультетдэ мюзиклда наадаха ерээдүйн артистнуудые ВСГАКИ-да багшаар ажаллаха үедөө Саян Цыдыповичтээ хургажа гаргаһан алдартай.

1996 ондо "Урагшаа" гэжэ нэрэтэй урданий дуунуудые гүйсэдхэдэ рок-бүлэг байгуулан, олон һонин концертно-

литературна програмнуудые харагшадтаа харуулан юм. 2000 ондо Эржена Зугдаровна Буряадай гүрэнэй филармониин директорээр томилогдоо нэн. 2001 ондо табигдаһан, баруун буряадуудай үльгэр, домогуудта үндэһэлхэн Э. Жамбалогай "Улейские девушки" гэнэн хүгжэмтэ-пластическа зүжэг (Э. ба С. Жамбаловтанай найруулга) Москвада болоһон Бүхэдэлхэйн театральна олимпиадада, Беларусийн Брест хотын "Белая вежа" гэнэн уласхоорондын фестивальда, Искусство болон киногой уласхоорондын фестивальда Франциин Ницца хотодо харуулагдаһан байна. "Буряад үнэн" "Дүхэригэйнай" сонсохоһон "Буряадай түрүү хүнүүд" гэнэн конкурсно Саян Цыдыпович нүхэртээ "Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоер" гэнэн номинацияр (авторынь – журналист Соёлма Байминова) лауреадууд болоһон байна.

Гүрэнэй филармонидо ажаллаха үедөө "Буряад Республикын арадай артистын", харин 2010 ондо "Российн соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ" гэнэн нэрэ зэргэнүүдтэ Эржена Жамбалова хүртөө нэн. 2013 оной август һараһаа Гүрэнэй Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай уран һайханай хүтэлбэрилэгшөөр Эржена Зугдаровна томилогдоо нэн.

Зураг дээрэ: Эржена, Саян Жамбаловтан

"Алтан сэргэ" гэнэн үндэһэн театрнуудай II уласхоорондын фестивалине угтуулан

Эржена ЖАМБАЛОВА: "АРТИСТНУУД, РЕЖИССЁРНУУД, БУЛТА ФЕСТИВАЛИИН ҮЕДЭ ШЭНЭ ЮУМЭНДЭ ЁУРАХА ЁНОТОЙБДИ..."

Бүхэли жэл соо Гүрэнэй Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрта уран һайханай хүтэлбэрилэгшөөр амжалтаатай хүдэлжэ эхилэн, коллективтээ Шэнэ жэлдэ үри шэриггүйгөөр гаража шадаһан урагшаа ханаатай, урма зоригтой, шэнэ шэглэлээр түрэл театрайнгаа хүдэлмэриине һайн тээшэн хубилгаһан республикын арадай артистка, Российн соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Эржена Зугдаровна ЖАМБАЛОВТАЙ һаяхан уулзажа, тэбхэр жэл соо хэһэн зохёохы ажал хэрэгүүдээр һонирхоһон, шэнэ театральна сезонной репертуар болон сентябриин 1-дэ эхилхэ байһан "Алтан сэргэ" гэнэн үндэһэн театрнуудай II уласхоорондын фестиваль тухай асууһан байнабди. Түрэл Буряад театрайнай уран һайханай хүтэлбэрилэгшын гүн удхатай, ехэ һонин хөөрөөн - уншагшадаймнай анхаралда.

- Эржена Зугдаровна, түрэл театртаа бусаһанарнай, тиин уран һайханай хүтэлбэрилэгшөөр томилогдоһоортнай нэгэ бүхэли жэл үнгэрбэ гэшэ, театрай яһала һайн, урагшатай, урматай алхална, амжалтатай ажаллана гэжэ мэдэнбди. Ямар ажал хэгдээ гэшэб гээд тодорхойгоор хөөржэ үгыт даа...

- Нэн түрүүн актёрско болон режиссер-найруулагшадтай бүлэгүүд тааруулагдан табигдаба гэшэ. Тигэжэ түрэл театртаа ахатан болон дундуур наһанай артистнууд бусаба, тэрэ тоодо суута артистнууднай Дарима Сангажопова, Людмила Дугарова, ехэ талаан бэлигтэй Баста Цыденов, Саяна Цыдыпова, мүн бэрхэ артистнууд Сэнгэ Ломбоев, Дарима Лубсанова һөөргөө ерэбэ. Харин режиссернуудаар олондо мэдээжэ найруулагшад Олег Юмов, Саян Жамбалов, Джемма Баторова гэгшэд уригдаһан байна. Табигдаһан зүжэгүүд тухай хэлэбэл, "Улейские девушки" гэнэн хүгжэмтэ-пластическа зүжэгнай тайзан дээрэ нэдондоной ноябрь һараһаа бусаба, үнэхөөрөө саг үнгэрбэ: һая ерэнэн шэнэ артистнууд - Санкт-Петербургын шэнэ халаан залуу үетэниие наадаба, урдандэ залуушуулые наададаг зоннай ахатан зонной рольнуудые гүйсэдхэбэ. Ноябрь һарада бүхэроссийн удхатай лаборатори-һургуули Российн

суута театр шэнжэлэгшэ Олег Лоевскийн (Москва) хүтэлбэри доро эндээ үнгэргэжэ, түргэн болзорто (3 хоног соо), тон яаралтайгаар театральна бага түхэлэй гурбан пьесэнуудые шэлэжэ, тэрэ дары табигдаһан зүжэг-туршалгануудта (театральные эскизы) артистнууднай наадажа, актерско тренинг-һуралсал гаража, бэлиг талаангаа гэршэлхэн байха юм. Тэдэ гурбан пьесын хоёрын бэлүүлэгдэжэ, репертуарта оруулаха тухай би өөрөө, уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ хадаа, бодоһон байнабди. Шэнэ жэлэй "Золушка" гэнэн хүүгэдэй дуратай үльгэр-зүжэг (режиссерынь Джемма Баторова), тиихэдэ бидэ Саян-таяа Шэнэ жэлэй шоугай, мүн Сагаалганай ("Мориной соло") програмнуудые бэлдэжэ, харагшадтаа баясуулабади.

Шэнэ жэлэй һүүлдэй хабарнай нилээд ехэ аша үрэтэй, тон ехэ харюусалгатай, ажалтай хабар байба. Бүри энэхээр, ханяахаршые саг болоо нэн. Юуб гэхэдэ, байгша оной хабар аяр табан шэнэ зүжэг тайзан дээрээ табиһан байнабди. һаяшаг лэ хэхэ ажал, наадаха зүжэгүүд үгы гэлдэһэн артистнууднай булта туха сүлөөгүй боложо, тэдэ зүжэгүүдэй репетици болоһон театр соохи гурбан талмайгаар эсэ-тэрээ, сусатаргаа "гүйлдэхэ", бүхы найруулагшадтай үрдихэ ёһотой болоо бэшэ гү? ханаатай үзйт, мартын 18-да Ги де Мопассанай "Пышка", энэл һарын 26-һаа 28 хүрэтэр "Августовские киты" гэнэн шэнэ зүжэгүүдэй премьернууд болобо, эдэмнай тэрэ ноябрь соо болоһон лабораторийнай һайн үрэ дүнгүүд болоно бшуу! "Пышка" зүжэгнай Новосибирск хотодо болоһон "Новосибирский транзит" гэнэн театральна фестивалда амжалтатай хабаадаһан байна. Эдэ бага түхэлэй зүжэгүүд тайзан дээрэ һууһан харагшадта харуулагдабашые, харагшадые актёрнуудта, тэдэнэй сэдхэлдэ, зүрхэндэ, нюдэнэй харасада дүтэ болгоно, тиимэһээ холо һууһан, жэшэнь, бэһэнь бэшэ ондоо юумэ хараагүй 9-дэхи рьдта һууһан харагшадһаа һураггүй ондоо харагшадтай бүри дүтөөр харилсаһан артистнууд худалаар наадахагүй, тиигээдшые хажуудаханаа хаража байһан зүжэгэй онсо элшэ хүсэндэ (энергетика спектакля) хүнүүд абтахал ёһоороо абтана гэжэ сэгнэнэлби даа. Үнэн дээрээ мүнгэнэй талаар абажа харабал, бага түхэлэй зүжэгүүдһээ ехэ мүнгэ олохогүйш, гэбэшые артистын зохёохы ажалда, бэлиг хүгжөөлгэдэ тэдэ һайн нүлөө

үзүүлнэ гэхэ байнаб.

Үшөө тиихэдэ Э. Хемингуэйн "Старик и море" ("Үбгэн ба далай"), О. Юмовай "Манкурт" гэнэн Ч. Айтматовай туужын удхаар шэнэ, томо зүжэгүүдэй премьернуудые май һара соо харагшадтаа дурадхабади, эдэ зүжэгүүдые бэлигтэй режиссер Олег Юмов шадамар бэрхэр табиһан байна. Тэрэшэлэн июнь һарада У. Шекспирэй "Гамлет" гэнэн шэнэ зүжэгэй туршалгануудые режиссер Джемма Баторова дурадхаба, гол рольдо республикын арадай артист Баярто Ендонон наадаба. "Урагшаа" бүлэгнай Ахын аймагаар, мүн Шэнэхэндэ (Хитад) экспедицидэ Саян Жамбалогай хүтэлбэри доро Соёлой министрстын грантын хүсөөр ябажа ерээ, шэнэ зүжэгтөө материалнуудые суглуулаа.

- Ерэхэ театральна сезон соо үшөө ямар шэнэ зүжэгүүдэй премьернууд болохоб? Ямар һонин найруулагшадтаа харагшадтаа хойто жэл гайхуулаха хүсэлтэйбта?

- Энэ Шэнэхээнээр ябахадаа суглуулан материалнуудаараа бэлдэһэн Саян Жамбалогай "Сагай нэбшээн" ("Ветер") гэнэн түүхэтэ драмаар октябриин 17-до, 18-да театральна шэнэ сезоноо эхилхэ ханаатайбди. Тиигэжэ буряад белогвардейцүүд, хасагууд, суута дайшалхы сэрэгэй ехэ удамаршан ябаһан Уржин Гармаев, бусад бэлигтэй зон тухай түүхын удхаар энэ шэнэ премьерэ соогоо хөөрэхэ хүсэлнүүд бии. Тиигээд ноябриин 14-дэ, 15-да У. Шекспирэй дүүрэн удхатай "Гамлет" гэнэн бүхэли зүжэгөө харуулабади. Тэрэшэлэн Агуухэ Илалтын 70 жэлэй ойдо зориулагдаһан хэдэн зүжэгүүд репертуарыемнай шэмэглэхэл ёһоороо шэмэглэхэ байха.

Х. Намсараевай нэрэ зүүһэн театр хадаа суута уран зохёолшыног үльгэрнүүдээр (баруун буряадуудай домогуудаар) ноябриин хорёодоор уран уншалга, хүгжэм, видеоматериал хэрэглэһэн шэнэ түхэлэй зүжэг (режиссерынь Саян Жамбалов) харуулаха, тэндэ ветеранууд-артистнуудаа, Хүгжэмэй колледжын оркестр хабаадуулаха ханаатайбди.

Бүхэроссийн "Золотая маска" шанда хүртэһэн яхад режиссер Сергей Потапов (А. Борисовай шаби) "ЖДР" ("Железные дороги России") гэнэн мүнөө үеын яхад зүжэг табиһаар манда уригдаһанай. Тиихэдэ энэ жэлдэ ГИТИС дүүргэһэн, режиссерско факультетдэ һуража гараһан Сойжина

басагамнай У. Шекспирэй "Ромео и Джульетта" гэнэн зүжэг түрэл театртаа табиһаар шэлэнхэй байна.

- Уласхоорондын удхатай фестивалтай - "Алтан сэргэ" гэнэн мүнөө һаяар хоёрдохойо үнгэргэгдэхэнь, зүгөөр урданайхидаа орходоо, тэд ондоо программатай, тиихэдэ бүхы дэлхэйгэй мэдээжэ Гүрэнэй Евгений Вахтанговай нэрэмжэтэ академическэ театр уригданхай...

- Зүб даа, ушарын хөөржэ үгэбэл, түрүүшын "Алтан сэргэ" фестивалдаа бэе бэеынгээ зүжэгүүдые хараад лэ, сэгнээд лэ, зүбшэжэ хөөрэлдөөд лэ, Байгалаа ошоод, уулзаад, сэнгээд тараһан байнабди. Тиимэһээ дахин тэрэ-энээ дабтахагүйн тула үндэһэн театрнуудые бултыень суглуулаха бэшэ, харин өөртөө хэрэгтэй, шэнэ юумэндэ һурахын тула тиин суута театрые уриха гэжэ бодоһон байгабади. Тиимэһээ "вахтанговчуудые" нэгэ-хоёр зүжэгтэйгөөр ("Евгений Онегин", "Дядя Ваня") Улаан-Үдээ тус фестивалингаа үедэ урижа, бултанда (үндэһэн театрнуудай коллективүүдтэ) харуулаха тухай соёлойног министр Тимур Гомбожапович Цыбиковтэй эртэ хабараар хөөрэлдэхэдэмни, Москва ошоходоо, алдар суута тус театрай директор Кротгой уулзахадан, "Манай театр Буряад орон, Улаан-Үдэ ошожо үзөөгүй, тиимэһээ Российн Соёлой жэлтэй дашарамдуулагдаһан "Больше" гастролли. Театральное лето Росии-2014" гэнэн РФ-гэй Соёлой министрстын гастроллиин ажал ябуулгын Федеральна түбэй программаар олон зүжэгүүдтээ ошоходоо, гэжэ манай министрые дэмжэжэ, хэрэгтэй документ, саарна гуурһаа бэлдэжэ зүбшөөһэниинь зүрхэ сэдхэлыемнай баясуулаа нэн. Тиигэжэ бултанда һуралсал-лаборатори болохо энэ фестивалдамнай тус театрай эгээл һайн зүжэгүүд харуулагдаха, биледүүдын худалдагдажа байна гэжэ дуулганабди. Худалдагдаһан биледүүдэйн мүнгөөр суута театрай артистнуудые, бусад зонийе һайнаар байрлуулаха, тиихэдэ Байгал далайгаа, Ивалгынгаа дасан, бусад үзэсхэлэн газарнуудаа харуулаха болонобди. Тэдэмнай "дүхэриг шэрээгэй" һонин хөөрэлдөөнүүдые, мэдээжэ артистнууд болохо Щукинай нэрэмжэтэ театральна институтдай ректор Евгений Князев, Людмила Максимова, Василий Лановой, театрай директор К.Крок, уран һайханай

хүтэлбэрилэгшэ Р.Туминас, театр шэнжэлэгшэд Н.Каминская, В.Фёдорова, А.Степанова, режиссер М.Цитриняк гэгшэдтэй, бусад зонтой уулзалгануудые эмхидхэхэ байна.

Хакасийн "Читиген" гэнэн драматическа театр, Монголой Нацагдоржийн нэрэмжэтэ драматическа театр, Саха-Яхад Ойунскийн нэрэмжэтэ драматическа театр, Нижне-Камскийн татаарнуудай драматическа театр, Хальмагай Басанговай нэрэмжэтэ драматическа театр энэ фестивалдамнай ерэхэ, тэдэ театрнуудай хүтэлбэрилэгшэд, режиссернууд, 3-4 артистнууд уригданхай, тэдэнэй зохёохы бүлэгүүд үндэһэн драматургийн, режиссернуудай, директорнуудэй, артистнуудай, театрай бусад мэргэжэлтэдэй лабораторийн бүлэгүүдээр ажалаа ябуулаха, Москвагай алдар суута театрай зүжэгүүдые ("Евгений Онегин", "Тихая моя Родина", "Анна Каренина", "Дядя Ваня", "Медя", "Посвящение Еве", "Игры одиноких", "Обычное дело") Н. Бестужевай нэрэмжэтэ Ород драмын болон манай театрай тайзанууд дээрэ хараха, зүбшэн хэлсэхэ, шэнэ юумэндэ, ажалайнгаа шэнэ шэглэлнүүдые шэлэхэ онол аргуудта һураха юм.

Сентябриин 1-дэ үдэрэй 15 сагта "Манкурт" гэнэн манай театрай зүжэгөөр фестивалтай эхилхэ. Та бүгэдэниие, тэрэ тоодо Москвагай алдар суута театрай зүжэгүүдые харахаа наһанан зонийе фестивалдаа уринабди! Тиихэдэ гол юумэн гэхэдэ, октябриин 17-до эхилхэ ээлжэтэ театральна сезондоннай харуулагдаха зүжэгүүдтэмнай, концерт-наадануудтамнай eryl гэжэ бултыетнай урижа, халуунаар угтажа, хүндэн дээрэ хүлээн абахади гэжэ харагшадтаа хэлэнэбди, Таанадаа булта хүлээнэбди!

- Эржена Зугдаровна, ехэ һонёор хөөржэ үгэһэндэнай баярые хүргэнэбди, "Алтан сэргэ" фестивалдатнай амжалта, харагшадые һонирхуулаха һайн, уг удхатай зүжэгүүдые, харагшадайнгаа зүрхэ сэдхэл уяруулаха, баясуулаха, хайлуулаха һайхан концерт-наадануудые бүтээхыетнай хүсэнэбди! Ерэхэ байһан театральна ехэ һайндэрөө! "Алтан сэргэдэнай" ходоодоо бэлиг талаантай айлашад буужа байхань болтогой!

- һайн даа.

Бэлигма ОРБОДОВА хөөрэлдөө хэбэ.

«Сияние Севера» гэгэн I регионууд хоорондын нүүдэл форум-фестиваль тухай

“ҮСӨӨН ТООТО ҮНДЭН АРАДУУДАЙ ТҮЛӨӨЛЭГШЭДЫЕ ЗАСАГТА ХАБААДУУЛХА ШУХАЛА”

гэгэн шухала удхатай асуудал “Современное состояние и пути развития коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации” гэгэн “дүхэриг шэрээгэй” хөөрөлдөөн дээр болож, эдэ зоние ажаһуудалай, ажамидаралай болон нуралсалай талаар гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ, ёһо заншалнуудыень, соёл, урлал болон урданай мэргэжэлнүүдыень хүгжөөхэ, ажаһуудаг газарыень үлөөхэ талаар эрхэнүүдые хамгаалгын асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Энэ “дүхэриг шэрээгэй” хөөрөлдөөн хадаа Буряад орондо августын 20-һоо 22 хүрэтэр үнгэргэгдэжэ байһан “Сияние Севера” гэжэ нэрэ тэй Росийн Федерациин Хойто зүгэй, Сибириин болон Алас Дурнын үндэһэн бага яһатанай регионууд хоорондын I нүүдэл форум-фестивалиин программын гол нуури эзэлээ...

ОРОТОН ЗОН ТУХАЙ ФОТО-ҮЗЭСХЭЛЭН

Тус форум-фестивалиин эхиндэ Правительствын зүблөөнэй залай (301 кабинет) дэргэдэ дэлгээгдэһэн фото-зурагуудай выставкэ эндэ хабаадагшдай анхарал татаба. Манай республикын “Арун” гэгэн оротоной республиканска түбэй нээһэн “Эвенки. Древнейший этнос в современном мире” гэжэ нэрлэгдэһэн фото-үзэсхэлэн дээрэ “Эвенкийская культура жива” гэгэн номинацида шалгарһан Кирилл Бахановай, Наталья Фроловагай, Надежда Федорчугай, Наталья Торгоновагай, бусад фотографуудай зурагууд дээрэ Хойто зүгэй оротон арадай ехэшүүлэй болон багашуудай элдэб янзын, ехэ гоё хубсаһатай байхые, оротон ансамбльнуудай хатарша, дууша, мүн уран гартай зонииень харанабди. Харин “Наедине с природой” гэгэн номинацида ороһон Лариса Мурзаканагай, Вера Абрамовагай зурагууд Хойто зүгэй ан амитадые, байгаалин гоё найхание гэршэлнэ. Тиэхэдэ “Эвенки сегодня” гэгэн темэдэ зориулһан Олег Морозовой, Руслан Вачелановой, Татьяна Синаторовагай, Наталья Фроловагай хүдэлмэринүүд уршалаатай нюрнуудтайшые наа, ехэ хүсэл зориггоо алдаагүй, энеэбхилһэн шарайтай, үшөө хүсэ шадалтай, ажалша бэрхэ, мүхөөгөө үгтөөгүй үбгэд, хүгшэдтэй, мүн хөөрхэн заахан, үндэһэн хубсаһаа үмдэһэн, дорюун, хүжюун зантай хүүгэдтэй танилсуулна.

Үзэсхэлэндэ дүтэлһэн хүршэ Забайкалийн хизаарһаа ерэһэн делегациин гэшүүдтэй хөөрөлдэбди. Шэтын районой Домна нууринай эхин нургуулийн директорэй орлогшо, багша **Лилия Робертвна Крюкова** хани нүхэртээ, тус нургуулийнгаа түүхын-этнографическа му-

“Дүхэриг шэрээгэй” хөөрөлдөөн Эдман Неркаги хүтэлбэрилнэ

Николай Яковлевич Арунеев, Нина Васильевна Коледнева

Фото-үзэсхэлэн харана

зейе даагша Андрей Николаевичтаяа оротон зоной байдаг нютаг тухай һонёор хөөрөө һэн. “Манай Яруунын аймагта баһа иимэшүү нэрэтэй нютаг бии” гэхэдэмни, Лилия Робертвна иигэжэ хөөрэб: “Урдын урда сагта Домна гэжэ нэрэтэй залуу эхэнэр ажаһууһан юм ха, тиигээд нэгэ хүбүүндэ ехээр дурлахадань, тэрэнь харюугүй дуран байхадань, Ингода гол руу орошоһон юм гэхэ, тиигэжэ тэрэ газартань бии болоһон дэрэвэн тэрэ басаганай нэрэтэй болоһон юм.” Оротоной үндэһэн хубсаһатай Николай Яковлевич Арунеевтэй танилсажа, уг унгарнь, хэдэг ажаларнь һонирхобоб.

Уг тухайгаа хэлэхэ болоо наа, битнай Забайкалийн хизаарай Хойто зүгэй оротоной киндигир-галчагир-шамаиль угай болоһоб. Бүхы наһаараа оро үсхэбэрилгэдэ хабаадаа, мүнөө пенсидэ гараад ябанаб даа, гэжэ Николай Яковлевич хөөрэнэ һэн.

Харин энэ фотоаппарат абаад ябаа хадамни, та намайе коллега гэжэ ойлгобот. Харахадатнай ородшые наа, уг соомнай оротон зон анхан байһан юм, тиэхэдэ эсэгэмни Алтайһаа, харин эхэмни Ростов-на-Дону хотоһоо уг гарбалтай. Би өөрөө Хойто зүгтэ ажаһуудаг зоной ажабайдалаар болон соёлой темээр һонирхобди, бэшэдэгби, тиин “Читинское обозрение” гэгэн газетэдэ хүдэлдэгби, - гэжэ тэрэ газетын фотожурналист **Нина Васильевна Коледнева** тэмдэглээ.

Би Эрхүүгэй областиин Нижняя Тунгуска нууринай ном худалдадаг фирмын менаджер гэшэб. Тиимэһээ танай Үндэһэн номой сангай “Номой дугуйлан” салонийетнай һайн мэдэхэб, дуратайгаар эндэ ерэжэ, һонин, һонин, гоё номуудыетнай худалдажа абадагби. Оротон арадай номуудые, эд урлал дуратайгаар худалдадагби,

- гэжэ наймаалагша Галина Игнатьева онсолно, дахинаа сентябриин хуушаар болохо Номой салондо хабаадахаб гэнэ һэн.

Ямалай-Ненец автономно округой делегациитай Салехардһаа ерэһэн фольклорно ансамблиин артистка Елена Хабиевна Уфимцеватай (Тибичи) танилсажа, хаягуудаараа, телефонуудаараа андалдабабди. Дэлхэйн олон оронүүдаар ансамблятаа арадайнгаа дуу, хатар ханхинуулжа байһан Елена Хабиевна Канада, Швейцари, Аляска (США), Франци, бусад гүрэнүүдээр ябаһан байна. “Мүнөө ансамблиингаа бүлэгтэй энэ форумдо хабаадажа, түбэнгийн хоолойгоор дуулахаб” гэжэ хэлээд, фойе соохи үзэсхэлэнэйнгөө хажууда байгаад, мандаа гоёор хүхы шэнгээр дуулажа, ехэтэ бахархуулба.

ХАМТЫН ХҮСӨӨР, ГҮРЭНЭЙ ДЭМЖЭЛГЭЭР

Гүн удхатай “дүхэриг шэрээгэй” хөөрөлдөөнэй эхиндэ Буряадай Толгойлогшо - Буряад Правительствын Түрүүлэгшэ В.В. Наговицынай зүгһөө орлогшонь, республикын Толгойлогшын Захиргаанай хүтэлбэрилэгшэ Петр Лукич Носков тус форумдо уригдаһан харюусалгата зоние, регион регионуудай дарганарые хани халуунаар амаршалһан, форумой болон “дүхэриг шэрээгэй” ажалда амжалта хүсэһэн байна. “Гүрэн түрэмнай бага үндэһэ яһатанай ажаһуудал, мүн тэдэнэй нийтэ эмхинүүдые холдол дэмжэдэг, тиимэһээ хамтын хүсөөр, гүрэн түрынгөө дэмжэлгээр бага яһатанай шийдхэгдээгүй асуудалнуудые шийдхэжэ байдаг гэшэбди. Тэрэшэлэн социально-экономическа болон соёлой талаар ажал ябуулга үргэдэжэ, хаа хаанагүй үндэһэн-соёлой эмхинүүд, арадай ансамбльнууд хүгжэнэ, бэлиг талаантай зон дэмжэгдэнэ. Тиимэһээ анха түрүүшынхиэ эмхидхэгдэжэ байһан “Сияние Севера” гэгэн гүн удхатай регион хоорондын форум шэнэ арга боломжонуудые олгохо, аша тухатай зүбшэл забаринуудые, тиин засагай дээдын эмхи зургаануудтай хамта шийдхэхэ асуудалнуудые эрхэтэдтэ элэрхэйлхэ, саашаа амжалтатай хүдэлхэ, ашатай харгы замуудые нэхэ байһандань этигэнэбди. Хүндэтэ айлшад, форумдо хабаадагшад, нарата һайхан Буряадтаймнай танилсахыетнай, алдар суута Байгал далай дээрэмнай һайнаар амарха, сэнгэхыетнай хүсэнэб”, - гэжэ Петр Лукич олондо үрээл хүргэбэ.

Манай Арадай Хурал энэ форум дэмжэжэ, шийдхэгдээгүй асуудалнуудар хөөрөлдөөнэй һабагша татаха “дүхэриг шэрээгэй” болон бусад талмайнуудай хүдэлмэри хараална гэшэ. Мүнөө үе сагта эгээл шухала юумэн гэхэдэ, олон үндэһэ яһатантай манай гүрэн түрэн олон арадуудые адли тэгшэ хүгжөөхэ тусхай про-

грамма бэлүүлжэ, хуулийн ёһоор тэрэнэ ажабайдалда нэбтэрүүлхэ гэжэ оролддоно. Тиин үшөө гол шухалань бага яһатанай хуули элирүүлдэг, баталдаг суглаанда, тодорхойлбол, дээдын зургаанда өөһэд өөһэдынгөө түлөөлэгшэдые шэлэхэ, һунгаха ёһотой болоно. Тиигэжэ үсөөн тоото арадуудай түлөөлэгшэдые засагай зургаанай хүдэлмэридэ хабаадуулжа, арадуудай эрхэнүүдые хамгаалха хэрэгтэй болоно шуу.

Һунгуулийн ажал хадаа хүн бүхэнэй демократическа эрхэ болоно ха юм. Мүнөө үедэ Арадай Хуралда бага яһатай түлөөлэгшэд (ноёдууд, оротон) үгы байна. Зүгөөр манда һаяхан айлшалһан Сахалинска областной Дүүмын бодото ажалье харахада, бага яһатанай түлөөлэгшэд (депутатуудаар бэшэ) эрхэтэдэй форумоор шэлэгдэдэг байна. Тиимэһээ бага яһатай түлөөлэгшэд регионуудай засагай дээдын зургаануудта һунгагдаха, ажалдань адли эрхэтэйгээр хабаадаха зэргэтэй, - гэжэн тобшолол республикын Арадай Хуралай хорооной Түрүүлэгшэ **Цыденжап Бимбаевич Батуев** хэнэ һэн.

“Ассоциация КМНС Ямало-Ненецкого автономного округа “Ямал-Потомкам!” гэгэн ООО-гой президент Эдман Неркаги амаршалһанайнгаа удаа “О законодательстве по защите прав КМНС в Ямало-Ненецком автономном округе” гэгэн темээр элидхэбэ. “Нормативно-законодательная база реализации прав коренных малочисленных народов, проживающих на территории Республики Бурятия” гэгэн темэдэ “Ассоциация коренных малочисленных народов Севера Республики Бурятия” гэгэн ООО-гой президент **Надежда Будаева** элидхэлэ зориулба, мүн лэ гүрэнэй талаһаа хэгдэжэ, ябуулагдажа байһан туһаламжа тухай онсолбо.

Гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын асуудалаар Ямалай-Ненец округоо Департаментын консультант Лидия Кельчина үгэ хэлээ. “Хозяйственная деятельность, промыслы, культура коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации: синтез традиций и инноваций” гэгэн темээр олон хүн үгэ хэлэһэн байна.

Гүрэнэй Н. Бестужевай нэрэмжэтэ Ород драмын театрай хэрэлсы дээрэ хамтын баярай концерт боложо, олон зоной һонирхол татаба. Алдарт Байгал далайн дэргэдэхи Энхалук тосхондо форумдо хабаадагшад ошожо, проектуудээ хамгаалба, бага яһатанай спортивна наадануудта хабаадаба, “Гулувун” ансамблиин концерт хараба, тэндэ амарба, сэнгэбэ. Тиэхэдэ “Эвенкийские костры” гэгэн шэнэ кинофильмтэй танилсаһан байна. Форумой дүүрэхэдэ, регионуудай түлөөлэгшэд резолюци баталан абаа.

Бэлигма ОРБОДОВА.

Агуу Илалтын 70 жэлэй ойдо

Ц.Д.Дамдинов

най хамгаалалтыг сүмэ сохижо ороһон немецкэ танкнуудыг усадхан хүнөөлгэдэ хабаадаба. Энэ байлдаанай үедэ тус ротын командир алуулһан байгаа. Эндэ эрэлхэгээр дайлагдаһанайнгаа түлөө Цырендоржи «Дайшалхы габьяагай түлөө» медалээр шагнагдаба. Москва тээшэ дабшаха харгы замуудыг хамгаалһан, Калуга, Орел, Курск, Брянск, Смоленск хотонуудыг сүлөөлэлгэдэ хабаадалсаһан байгаа. Эдэ байлдаануудта эрэлхэгээр хабаадаһанайнгаа түлөө тэрэ «Шэн зоригой түлөө» медалда хүртэбэ. Эндэ тэрэ контузи абаһан, түрүүшынхөө шархатаһан юм.

ниинь заһагдажа, 1951 ондо Алдар Солын II шатын орден эзэндэнь хүргэгдэһэн юм. Партида орохо тухай мэдүүлгэ 1943 ондо барья хэн ха. Теэд иимэ хүрөөтэ сагта солдат коммунист боложо шадабагүй, ушарын гэбэл, ээлжээтэ байлдаанһаа полкын парторг бусажа ерэбэгүй. Удаань Днепр мурэнэй түлөө байлдаан эхилбэ. Һүүлээрнэ тэрэ өөрөө шархаташаба. Имагтал 1950 ондо тэрэниие ленинскэ партиин гэшүүндэ абаа хэн. Курска дүхэригтэ болоһон хүрөөтэ шанга тулалдаануудай үедэ хүндөөр шархатажа, Цырендоржи Дамдинов Орел,

шэн габьяагай түлөө» медалээр шагнагдаа хэн. 1957 ондо гэр бүлөөрөө түрэл Табтаанай нютагаа зөөжэ, Ц.Д.Дамдинов хургуулиин интернадыг даагшаар томилогдоод, хоёр жэлэй үнгэрхэдэ, ажалай хуралсалай багша боложо, 1976 он болотор хүдэлһэн байгаа. Удаань Цырендоржи Дамдинович хэдэн жэлэй туршада Калининай нэрэмжэтэ колхоздо барилгын бригадын бригадираар ажаллаба. Дайнай болон ажалай ветеран Ц.Д.Дамдинов 2001 ондо 89-тэй боложо ябатараа, наһа бараа хэн. Цырендоржи Дамдиновичай наһанай хүхэр Дамдинжапов

Н.Д.Дамдинжапова

АЛДАР СОЛЫН ХОЁР ОРДЕНТО

Дайнай болон ажалай ветеран Цырендоржи Дамдинов 1912 оной уһан хара Хулгана жэлэй үбэлэй һүүлшын хуса нарын 12-то Табтаанайн сомоной Шоното нютагай Хусай угай дунда шадалтай Жэмбын Дамдинай бүлэдэ түрэнһэн намтартай.

Балшар жаахан хүбүүнэй табатай боложо ябахада, Октябрийн хубисхал болоо хэн. Тиихэдэнь хүбүүнэй хуби заяанда эрид хубилалтанууд болобо. 1923 ондо тэрэ нютагайнгаа эхин хургуулида орожо, дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр ШКМ (таряашан залуушуулай хургуули) түгэсхөөд, 1932 оной август нарада Ага тосхондо багшанарай богони болзорой курса дүүргэһэн байгаа. Тиин Зүдхэлиин эхин шатын хургуулида багшаар хүдэлхөөр эльгээгдэжэ, 1939 оной август болотор ажаллаа хэн. Энэ үедэ тэрэ Базар Ринчинотой, Жамса Тумуновтай, Бальжинима Мажиевтай хамта хүдэлбэ. 1939 оной августнаа 1942 оной зунай һүүл нара болотор Цырендоржи Дамдинович Үзөөнэй, Алханын, Тугшанай эхин шатын хургуулинуудыг даагшаар хүдэлөө хэн. 1942 оной август нарада тэрэ Зүдхэлиин эхин хургуулиг даагшаар дахинаа эльгээгдэ бэлэй.

1942 оной декабрь нарада Цырендоржи Дамдинов Улан Армиин албанда татагдаба. Декабриин 18-наа 1943 оной январин 13 болотор ябаган сэрэгэй 83-дахы, запсной 123-дахы полкнуудта дары түргэн хуралсал гараа хэн. Удаань тэрэнэй наһа болон эрдэм хургуулиин хараада абажа, 247-дохы ябаган сэрэгэй полкын минометно отделениин командираар томилоод, 1943 оной март болотор сэрэгэй хуралсалаа үргэлжэлүүлхыень үлөөһэн байгаа. Энэ үедэ Сталинград шадар шанга тулалдаанууд дүүрэгжэ байба. 1943 оной мартын эхиндэ тэрэ 3-дахы Украинын фронтын 95-дахы гвардейскэ ябаган сэрэгэй полкын танкнуудта эсэргүүгээр тэмсэхэ истребительнэ ротын ПТР-эй отделениин командираар табигдаа хэн. Тус полк Сталинград худар эльгээгдэхээр бэлдэгдэһэн аад, тэдэ Москвагай баруун-хойно оршодог Клинтан станци тээшэ ябуулагдаба. Эндэ тэрэ суг алба хэдэг хүхэдтээ дайсангай түрүүшын тулалдаанда ороо бэлэй. Ма-

Уданшьегүй Курска шэглээр довтолгодо орохыг бэлдэжэ байһан 2-дохы Украинын фронтдо тус полк нэмэжэ оруулагдаа хэн. Орловско-Курска тулалдаан ябаган сэрэгшын дурасхаалда хэтэдэ үлэһэн юм. Априлийн 8-наа июнийн 3 болотор рото хамгаалалта хэжэ, довтолгодо орохыг түхээржэ байба. 71 дайшалхы хүхэдһөөнь оройдоол 6 хүн амиды үлэһэн байгаа. Тиихэдэ тэдэнэй рото Днепр мурэнэй зүүн талаа болохо Сож голой эрьедэ шэбээлжэ байба. Июлийн 3-да бүхы юумэн эхилшэлэй. Томо буугай һомоной тэһэрдэһэн уһанай нюруу дээгүүр аадар шэнгээр тоборбо. Дайсанай самоледүүд шууяатайгаар доохонуур ниидэнэ. Манай хамгаалалтын түрүү эргэнүүдыг бомбодохын тула самоледүүд хойно хойноһоо ниидэнэ. Цырендоржи газар дээгүүр дабшаһан танкнуудыг, доогуур ниидэһэн самоледүүдыг буудана. Манай сэрэгшэдэй артиллериин буудалгаар халхалагдаһан совет танкнууд хүүргэ дээгүүр дабшажа, Сож голой нүгөө эрьедэ гарамсаараа, бэхилэлгэ эзэлээд, ябаган сэрэгшэдэй довтолго хангажа байхыень харахада, урматай хэн даа. Зүгөөр энэ байлдаанда тэрэ хүлөө шархатажа, мэдээгээ алдаба. Медсанбадта нэгээ ороходоо, хүлөө хоёр дахин шархатаһанаа ойлгоо хэн. Хирургнууд авиационно бомбын хоёр тэһэрдэһыг хүлөөһөн абаһан байгаа.

Совет сэрэгшэдэй довтолхын урда тээ эндэ, Шандагата хадада, манай командовани дайшалхы тагнуул хэхэдэ, частнуудаймнай гаталан гараха ёһотой газарыг нюдэ нюургүй буудажэ байһан дайсанай дзот усаджажа, үгы хэхэ хэрэгтэй хэн. Энэ дзот үгы хэхэ захиралта Цырендоржи Дамдиновта даалгагдаба. Пулемедоор захайгүй буудажэ, халта замхадань, мүлхихөөр дүтэлжэ, ПТР-ээрээ буудахадаа, дзодыг хүнөөгөөд, тэрэниие эзэлэн, манай сэрэгшэдэй довтолгыг хангаа хэн. Иимэ баатаршалга гаргаһанайн түлөө Цырендоржи Дамдиновы Алдар Солын III шатын орденээр шагнаа бэлэй. Июлийн 12-то манай сэрэгшэд дайсанай хамгаалалтыг бута сохибо. Курска-Орловско байлдаануудта эрэлхэг зоригтойгоор хабаадахадаа, баатар сэрэгшэ Алдар Солын III шатын хоёрдохы ордендо хүртөө хэн. Теэд энэ алдуу-

Тула, Киров, Горький хотонуудай госпитальнуудта дүрбэн нара соо хэбтэжэ, аргалуулһан байгаа. Ара талын госпитальнуудай нэгэнэй хирург операц хэхэдэ, «Зай, солдат, наһаага бү зобо, шархадшын үтэн бии болоо хадаа һайн гээшэ, юундэб гэхэдэ, шархаш һүжэржэ, саашаа хубилхагүй» гэжэ хэлэһыень ходоодоо наһажа ябадаг бэлэй.

Госпитальһоо эдэгээд гарахадань, манай сэрэгүүд хари гүрэнэй газар дээрэ дайсаниие саашань намнажа ябаба. Сэрэгэй-врачебнэ комиссиин баталһанай ёһоор, тэрэ Москва хотын ПВО-до алба хэхээр эльгээгдэ хэн. Илалтын һүүлээр тэрэ «Москва-Саратов» гэнэн газай хоолой сорго таталга дээрэ хүдэлбэ. 1945 оной июнийн 24-дэ Москвада

ва Намгар Дамдинжаповна 1919 ондо Үзөөнэй сомоной Доодо-Элээ нютагта түрэнһэн юм. Улаан-Заргантайн эхин, Табтаанайн долоон жэлэй хургуулинуудта хураад, Агын багшанарай училищи дүүргэжэ, 1941 ондо дайнай захалһан жэлдэ багшын ажалайнгаа намтар эхилээ хэн. Үзөөнэй, Ага-Хангилай, хүдэнтүн, Табтаанайн хургуулинуудай эхин классуудта багшалһан байгаа.

Цырендоржи Дамдинович Намгар Дамдинжаповна хоёрой эбтэй эетэй үнэр баян бүлэ 13 үхибүүтэй, бултандань шахуу дээдэ хургуули олгоһон юм. Тиигэжэ Н.Д.Дамдинжапова «Эхэ-Геройн» үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө хэн. Арадай ажыхын элдэб мэргэжэлтэд энэ бүлэһөө ургажа гаранхай: инженер, врач, багша, эконо-

ургажа гаранхай. Хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор Лубсан Шагдаров, экономикын эрдэмэй доктор Аюржана Аюшиев, медицинын эрдэмэй доктор Эльберт Базарон, Буряад Республикын 1-дэхи дугаарай арадай врач, түүхын эрдэмэй кандидат, Россиин габьяата врач Дашидондок Батоев, суута хирург байһан Дашинама Аюшиев, экономикын эрдэмэй доктор Дашидондок Балдоржиев, техникскэ эрдэмэй кандидат Дабанима Цынгеев гэгшэдыг дурдажа болоно.

Намгар Дамдинжаповна – РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник, дайнай ара талын ажалай ветеран, «1941-1945 онуудай Эсгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда шэн габьяата ажалай түлөө», «Шэн габьяата ажалай түлөө. Владимир Ильич Ленинэй түрэнһөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ», «Ажалай ветеран» ба ойн баярай медальнуудаар шагнагдаһан алдартай.

Н.Д.Дамдинжапова ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг байһан юм.

- Аба эжы хоёрнай һайн зантай, зонойл хүнүүд ябаһан юм даа. Шандали, Зүдхэлиин зон Табтаанай дээгүүр үнгэрхэдөө, манай абында хүрээг, сайлаад, үндаа харяагаад, һонин һорьмойгоо хөөрлэдөөд гардаг хэн. Юрэдөөл, тиймэ хүндэмүүшэ айл хэн даа. Маанад үхибүүдээ хүмүүжүүлхэдэ, эрхэлүүлхэ сагтаа эрхэлүүлээд, эрилтэ ехэтэйгээр хургадаг байһан юм. Бүхы үхибүүдээ һонирхол һонирхолоорнь, дүршэл шадабарьярнь хургажа, зоной зэргэдэ гаргаһан гээшэ. Мүнөө 110-аад аша, гушанарын, дүшэнэрын, зээнэр болон зээнэринүүд үбгэн аба, эжынгээ нэрэ түрүү хүндэлжэ ябадаг, - гэжэ басаганиинь – Улаан-Үдын Үндэһэтэнэй номой санда гол, ахмад библиотекарь, абонементнэ таһагыг даагшаар хүдэлһэн Мария Дамдиновна Цырендоржиева хөөрэнэ. Иигэжэ дайнай болон багшын ажалай ветерануудай үхибүүд угаа уһанда хаянгүй, эхэ, эсэрингээ аруун һайхан дурасхаалыг нангинаар сахижа, ашата буянгыень үндэр дээрэ үргэжэ ябанал даа.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист,
Россиин соёлой
габьяата
хүдэлмэрилэгшэ.

Бальжит Цырендоржиева

үнгэрэгдэһэн Илалтын парадта хабаадаһан байгаа. Тиин 1945 оной август нарада армиһаа табигдаа бэлэй. «Германиие илаһанай түлөө» медалээр 1946 ондо шагнагдаба. Агуу Илалтын 40 жэлэй ойн хүндэлэлдэ Ц.Д.Дамдинов Эсгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай I шатын орденээр, ойн баярай медалаар шагнагдаа хэн.

Армиин албанһаа табигдахадаа, Цырендоржи Дамдинов түрэл нютагтаа бусажа ерэбэ. 1945 оной октябрийн хахадһаа Табтаанайн долоон жэлэй хургуулиин эхин классай багшаар хүдэлжэ эхилээ хэн. Хойто жэлдэнь Доодо-Элээгэй эхин хургуулиин даагшаар табигдаба. Энэ шэнэ хургуули мүнөөнэй Үзөөн тосхондо нэгдээ бэлэй. 1952 ондо эхин шатын хоёр хургуули ниилэн нэгдэжэ, тэрэ тус хургуулиин даагшаар хүдэлбэ. Ажалдаа амжалта туйлахадаа, «Ажалай

Дондог Цырендоржиев

мист, бухгалтер, библиотекарь, хүдөө ажахын мэргэжэлтэ. Ехэ үхибүүд Бальжит Галсандоржи хоёрын эжы, абынгаа замаар дабшажа, бүхы наһаараа багшалһан байгаа. 54-тэй Дондог Дамдинович медицинын эрдэмэй доктор, профессор, Нью-Йоркын Медицинын эрдэмэй академиин академик, Соросой шанда долоо дахин хүртэһэн габьяатай. Баатар Бата хоёр дүүнэрын медицинын эрдэмэй кандидатууд юм. Профессор Новосибирскын университетэй «Патофизиологиин» кафедрада багшалдаг. Мүнөө дүүнэрын эрдэмэй докторой диссертаци хамгаалхыг бэлдэжэ байнхай. Хүн үхибүүдээрээ жаргалтай гэжэ зүб лэ байна даа.

42 жэлэй туршада багшалхадаа, хургажа гаргаһан шабинарайнь дундаһаа элитэ ехэ эрдэмтэд, эмшэлэгшэд, экономистнууд, хэлэ бэшгэ шэнжэлэгшэд, түүхэшэд, юристнууд

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
 09.10 «ДО СУДА» (16+)
 10.05, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
 12.30, 15.30, 18.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
 12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
 14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
 15.55 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)

17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» (16+)
 19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» (16+)
 21.00 Т/С «БРАТ ЗА БРАТА» (16+)
 23.00 «АНАТОМИЯ ДНЯ»
 00.00 Т/С «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» (16+)
 01.55 Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» (16+)
 03.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
 04.05 Т/С «НАРУЖНОЕ НАБЛЮДЕНИЕ» (16+)
 06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00, 05.05 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
 06.30 М/Ф (0+) (0+)
 08.30 «УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ» (16+)
 09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-3. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ» (16+)
 11.30 Т/С «СОЛДАТЫ» (16+)
 14.30 «ДОРОГА» (16+)
 15.30 «ЕСТЬ ТЕМА» (16+)
 16.30 ЧТО СКРЫВАЮТ БАРМЕНЫ? (16+)
 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)

19.00, 23.45 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
 21.30 «МАШИНА» (16+)
 22.45 Т/С «СОЛДАТЫ-10» (16+)
 00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
 01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
 01.30 Х/Ф «ГРУЗ 300» (16+)
 03.05 Х/Ф «ЧАСОВЩИК» (16+)

10.30, 16.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
 11.30, 13.30 Х/Ф «АДМИРАЛ УШАКОВ» (12+)
 14.10 Х/Ф «КОРАБЛИ ШТУРМУЮТ БАСТИОНЫ» (12+)
 17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
 17.50 Х/Ф «СОЛДАТ ИВАН БРОВКИН» (12+)
 20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
 21.30, 22.15, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД» (16+)
 01.00 Х/Ф «ИВАН БРОВКИН НА ЦЕЛИНЕ» (12+)
 02.55 Х/Ф «ПУТЬ В «САТУРН» (12+)
 04.30 Х/Ф «КОНЕЦ «САТУРНА» (12+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
 07.10 «УТРО НА 5» (6+)

Четверг, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
 10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
 10.10, 05.30 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
 10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
 11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
 13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
 13.20, 22.45 Т/С «УЧИТЕЛЯ» (16+)
 15.20 «ДОБРЫЙ ДЕНЬ»
 16.15 Т/С «ПОЗДНЕЕ РАСКАЯНИЕ» (16+)
 18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
 19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
 19.45 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
 20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
 22.00 «ВРЕМЯ»
 00.40 «Д/С «ПЕРВАЯ МИРОВАЯ»
 01.45 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
 02.00 Т/С «ФОРС-МАЖОРЫ». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (16+)
 02.50 Х/Ф «ПРЕДЧУВСТВИЕ» (12+)
 04.35 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
 10.00 Д/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ. ЭДУАРД ХИЛЬ»
 10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
 12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
 12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
 12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
 13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
 14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
 16.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
 19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)

21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
 22.00 Т/С «УЗНАЙ МЕНЯ, ЕСЛИ СМОЖЕШЬ» (12+)
 23.50 Х/Ф «ЛЕСНОЕ ОЗЕРО» (12+)
 01.45 Д/Ф «ЗГВ. ГОРЬКАЯ ДОРОГА ДОМОЙ» (12+)

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
 07.30, 19.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+). ПОГОДА
 07.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
 08.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА»
 08.30, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
 08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
 10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
 11.30 Х/Ф «БИЛЕТ НА VEGAS» (16+)
 13.30, 20.00 Т/С «УНИВЕР» (16+)
 14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
 14.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
 14.30, 20.30 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
 21.00 Х/Ф «ОДНОКЛАССНИКИ RU: НАСЛІСКОЙ УДАЧУ» (16+)
 00.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
 01.00 Х/Ф «В ЛЮБВИ И НА ВОЙНЕ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
 06.30, 09.30, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
 07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
 08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
 08.30 «ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+)

09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
 10.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)
 10.45 М/С «ВИРУС АТАКУЕТ» (6+)
 11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
 12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
 13.05 Х/Ф «НАХОДЯ ДРУЗЕЙ» (12+)
 14.45 М/Ф (6+)
 17.05 Д/Ф «АЛЕКСЕЙ ГЕРМАН. ТРУДНО БЫТЬ БОГОМ» (16+)
 18.05 «МЕСТЬ» (16+). ЗУРХАЙ
 19.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
 20.00 «УГОЛ ЗРЕНИЯ» (16+)
 20.05 Т/С «ИСТОРИЯ ЛЕТЧИКА» (16+)
 21.00 Т/С «ИГРУШКИ» (16+)
 22.00 Т/С «ВЫЗОВ-2» (16+)
 23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
 01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
 06.00 М/Ф «УТРО ПОПУГАЯ КЕШИ», «ПОПУГАЙ КЕША И ЧУДОВИЩЕ» (0+)
 06.40 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
 07.00 М/С «МИА И Я»
 07.30 М/С «КУМИ-КУМИ»
 08.00 «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» (16+)
 09.00, 13.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
 09.30, 14.00 «6 КАДРОВ» (16+)
 09.45, 19.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
 10.15, 17.00 Т/С «КУХНЯ»
 10.45, 18.00, 18.30 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»

11.45 Х/Ф «ПРИЗРАЧНЫЙ ГОНЩИК. ДУХ МЩЕНИЯ»
 14.10, 23.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
 19.30, 20.00 Т/С «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ»
 21.00 Х/Ф «ТЕРМИНАТОР-3. ВОССТАНИЕ МАШИН»
 00.30 «СТУДЕНТЫ» (16+)
 01.30 «ХОЧУ ВЕРИТЬ» (16+)
 03.00 «НЕ МОЖЕТ БЫТЬ!» (16+)
 03.50 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
 09.10 «ДО СУДА» (16+)
 10.05, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
 12.30, 15.30, 18.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
 12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
 14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
 15.55 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
 17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» (16+)
 19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» (16+)
 21.00 Т/С «БРАТ ЗА БРАТА» (16+)
 23.00 «АНАТОМИЯ ДНЯ»
 00.00 Т/С «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» (16+)
 02.00 Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» (16+)
 03.05 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
 04.05 Т/С «НАРУЖНОЕ НАБЛЮДЕНИЕ» (16+)
 06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
 06.30 М/Ф (0+) (0+)
 08.30 «УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ» (16+)
 09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-3. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ» (16+)
 11.30 Т/С «СОЛДАТЫ» (16+)
 14.30 «ДОРОГА» (16+)
 15.30 «ЕСТЬ ТЕМА» (16+)
 16.30 «ЧТО СКРЫВАЮТ ТАКСИСТЫ?» (16+)
 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
 19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
 22.00 «КВН. ИГРАЮТ ВСЕ» (16+)
 23.00 Т/С «СОЛДАТЫ-10» (16+)
 00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
 01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
 01.30 Х/Ф «ТРОЕ В ЛОДКЕ, НЕ СЧИТАЯ СОБАКИ» (16+)
 04.15 Х/Ф «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ КАПИТАНА ВРУНГЕЛЯ» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
 07.10 «УТРО НА 5» (6+)
 10.30, 16.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
 11.30, 13.30 Х/Ф «РОДИНА ИЛИ СМЕРТЬ» (12+)
 13.55 Х/Ф «ТИХАЯ ЗАСТАВА» (16+)
 17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
 17.50 Х/Ф «ИВАН БРОВКИН НА ЦЕЛИНЕ» (12+)
 20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
 21.30, 22.15, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД» (16+)
 01.00 Х/Ф «НЕ МОЖЕТ БЫТЬ!» (12+)
 03.00 Х/Ф «АДМИРАЛ УШАКОВ» (12+)
 05.05 Х/Ф «КОРАБЛИ ШТУРМУЮТ БАСТИОНЫ» (12+)

Пятница, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
 10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
 10.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
 10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
 11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
 13.10, 19.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
 13.20 Т/С «УЧИТЕЛЯ» (16+)
 15.20 «ДОБРЫЙ ДЕНЬ»
 16.15 Х/Ф «ЛЮБОВЬ В СССР» (16+)
 18.00 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН» (16+)
 19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
 20.10 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
 21.05 «ПОЛЕ ЧУДЕС»
 22.00 «ВРЕМЯ»
 22.45 СЕЗОНА. «ГОЛОС» (12+)
 00.55 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
 01.50 ФУТБОЛ. «СПАРТАК» (МОСКВА) - «ЦРВЕНА ЗВЕЗДА» (БЕЛГРАД). ТРАНСЛЯЦИЯ СО СТАДИОНА «ОТКРЫТИЕ АРЕНА»
 03.50 Д/Ф «ДЖИМИ ХЕНДРИКС». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (16+)
 05.40 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
 09.55 МУСУЛЬМАНЕ
 10.10 Д/Ф «ЖИЗНЬ В РИТМЕ МАРША. САГА О ПОКРАССАХ» (12+)
 11.05 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
 12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
 12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»

12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
 13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
 14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
 16.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
 19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
 22.00 Х/Ф «ЧАО, ФЕДЕРИКО!» (12+)
 01.40, 02.20 Х/Ф «ХРОНИКИ ИЗМЕНЫ» (12+)
 02.00 «АРТИСТ»

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
 07.30 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+). ПОГОДА
 07.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
 08.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА»
 08.30, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
 08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
 10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
 11.30 «ТАНЦЫ» (16+)
 13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
 14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
 14.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
 14.30 УНИВЕР
 19.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ». ПОГОДА (16+)
 20.00 «COMEDI WOMEN»
 21.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» В ЮРМАЛЕ (16+)
 22.00 COMEDI БАТТЛ СУПЕРСЕЗОН (16+)
 23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
 01.00 НЕ СПАТЬ
 02.00 Х/Ф «ПОЦЕЛУЙ НАВЫЛЕТ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
 06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.00, 00.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
 07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
 08.30 «УГОЛ ЗРЕНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
 08.35 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
 09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
 10.30 М/С «ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ» (6+)
 10.45 М/С «ВИРУС АТАКУЕТ» (6+)
 11.05, 15.05 Т/С «БЫВШАЯ» (16+)
 12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
 13.05 Х/Ф «ЗВЕЗДНЫЙ БОЙСКАУТ» (12+)
 17.05 Д/Ф «М. ВЕРТИНСКАЯ. ЛЮБОВЬ В МОЕЙ ДУШЕ» (16+)
 18.05 «МЕСТЬ» (16+). ЗУРХАЙ
 19.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
 20.05 Х/Ф «МЕНЯ ЗОВУТ ДЭВИД» (16+)
 22.30 Х/Ф «ОБМАН» (16+)
 01.00 Х/Ф «СЮРПРИЗ» (ПО ПРОЗВИЩУ «ЧИСТИЛЬЩИК» (16+)
 02.40 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
 06.00 М/Ф «ПЕТУШОК-ЗОЛОТОЙ ГРЕБЕШОК», «РАЗ - ГОРОХ, ДВА - ГОРОХ...», «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ХОМЫ», «СТРАШНАЯ ИСТОРИЯ» (0+)
 06.40 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
 07.00 М/С «МИА И Я»
 07.30 М/С «КУМИ-КУМИ»

08.00 «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» (16+)
 09.00, 13.30, 18.30 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
 09.30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
 10.00 Т/С «КУХНЯ»
 11.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
 11.30 Х/Ф «ТЕРМИНАТОР-3. ВОССТАНИЕ МАШИН»
 14.00 «6 КАДРОВ» (16+)
 14.15 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
 23.30 «СТУДЕНТЫ» (16+)
 00.30 Х/Ф «МАНТИКОРА»
 02.30 «ХОЧУ ВЕРИТЬ» (16+)
 03.30 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
 09.10 «ДО СУДА» (16+)
 10.05, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
 12.30, 15.30, 18.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
 12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
 14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
 15.55 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
 17.30 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» (16+)
 19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» (16+)
 21.00 Т/С «БРАТ ЗА БРАТА» (16+)
 00.50 Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» (16+)
 03.50 Т/С «НАРУЖНОЕ НАБЛЮДЕНИЕ» (16+)
 05.40 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00, 04.35 «ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2» (16+)
 06.30 М/Ф (0+) (0+)
 08.30 «УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ» (16+)
 09.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-3. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ» (16+)
 11.30 Т/С «СОЛДАТЫ» (16+)
 14.30 «ДОРОГА» (16+)
 15.30 «ЕСТЬ ТЕМА» (16+)
 16.30 «ЧТО СКРЫВАЕТ ПТИЧИЙ РЫНОК?» (16+)
 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
 18.30, 20.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
 19.00, 00.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
 22.00 «КВН. ИГРАЮТ ВСЕ» (16+)
 23.00 Т/С «СОЛДАТЫ-10» (16+)
 00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
 01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ» (16+)
 01.30 Х/Ф «ЧЕРЕЗ ТЕРНИИ К ЗВЕЗДАМ» (16+)
 05.00 «КАЛАМБУР» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 СЕЙЧАС
 07.10 «МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
 08.00 «УТРО НА 5» (6+)
 10.30, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
 11.30, 13.30, 14.05, 15.35, 17.00, 17.50 Х/Ф «БЛОКАДА» (12+)
 20.00, 20.40, 21.30, 22.15, 22.55, 23.40, 00.25, 01.15, 02.00, 02.45 Т/С «СЛЕД» (16+)
 03.35, 04.05, 04.35, 05.05, 05.40, 06.10, 06.40, 07.15 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)

Суббота, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.30, 07.10 Х/Ф «ХИЩНИКИ» (16+)
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
08.10 Х/Ф «ПРОЩАНИЕ СЛАВЯНКИ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 Х/Ф «ПРОЩАЛЬНАЯ ГАСТРОЛЬ «АРТИСТА»
07.35 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
08.05 ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ

Воскресенье, 7

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «ШКОЛЬНЫЙ ВАЛЬС» (12+)
09.10 «АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН» (16+)

«РОССИЯ 1»

06.45 Х/Ф «РАЗ НА РАЗ НЕ ПРИХОДИТСЯ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию»...

0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

19.55 «КЛЕТКА»
21.00 «ВЕСТИ В СУББОТУ»
21.45 Х/Ф «ДРУГАЯ СЕМЬЯ» (12+)

ТНТ

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+).

ТИВИКОМ

06.00, 10.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)

16.00 «Д.ПЕВЦОВ. МНЕ ОСТАЛОСЬ ЖИТЬ И ВЕРИТЬ» (16+)
17.00 М/С «ВОИНЫ МИФОВ»: «ХРАНИТЕЛИ ЛЕГЕНД» (12+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

НТВ

06.35 Т/С «ПОРОХ И ДРОБЬ» (16+)
08.25 СМОТР (0+)

10.25 «ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (0+)
11.20 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
11.55 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» (0+)

ДТВ

06.00 М/Ф (0+) (0+)
06.45 Х/Ф «ОСТРОВ СОКРОВИЩ» (16+)
08.30 «КАК НАДО» (16+)

5 КАНАЛ

07.45 М/Ф «...» (0+)
10.35 «ДЕНЬ АНГЕЛАС» (0+)
11.00, 19.30 СЕЙЧАС

11.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ». «СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ»
12.00, 15.00 ВЕСТИ
12.10 «ЛИЧНОЕ ПРОСТРАНСТВО»

ТНТ

07.00 М/Ф «БЕЛАЯ ЦАПЛЯ» (6+)
07.15 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+).

ТИВИКОМ

06.05 Д/Ф «АЛЕКСЕЙ ГЕРМАН. ТРУДНО БЫТЬ БОГОМ» (16+)
07.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ

15.15 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
15.40 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
16.00 Д/Ф «ШИПЫ БЕЛЫХ РОЗ ЮРИЯ ШАТУНОВА» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 08.50, 11.05 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

НТВ

07.00 Т/С «ПОРОХ И ДРОБЬ» (16+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»

10.25 «ЕДИМ ДОМА» (0+)
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА» (16+)
12.05 «ЧУДО ТЕХНИКИ» (12+)

ДТВ

06.00 Х/Ф «ЧЕРЕЗ ТЕРНИИ К ЗВЕЗДАМ» (16+)
09.15, 13.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-3. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ» (16+)

5 КАНАЛ

09.00 М/Ф (0+) (0+)
10.25 «БОЛЬШОЙ ПАПА» (6+)
11.00 СЕЙЧАС

Гэрэлтэ дурасхаал

ЯЛАС ГЭМЭ ХУРСА, ХАЙРАН ЗАЛУУ НАНАНДАА...

наяхан манай абгайннай гэр бүлэдэ ехэ гашуудал болобо. Ехэ хүбүүн Баярын гэнтэ наһа барашаба. 1981 оной январин 23-да Баярнай Мухар-Шэбэрэй аймагай Галтай нутагта түрэнэн юм.

Доржиев Баяр Викторичэй хөөрхэн хоёр басагадын, Наташын - наһанайн хани нүхэрын үлэбэл даа. Манай Баяр урагшаа ханаатай, урма зоригтой, сэхэ сэбэр зантай, бэрхэхэн хүбүүн ябаал даа.

Хүн бүхэн басагаая хадамда үгэхэдөө, хүргэхэдөө, хүбүүгээ айл болгоходоо, бэшэшье юрын хэрэгээр "Баяр, иишээ, тишээ ошоёл даа" гэлдэхэдэн, нэгэ заахашье бодолгото боложо байнгүй, "Тишээ болоо гүби даа" гэдэг хэн. Үглөөгүүр эртэшье, үдэшэ оройшье зоной, түрэлхидэйнгөө түлөө ябажал ябадаг байгаа. Хүнэй хэрэгэй түлөө гүйлгэжэл байдаг хэн. Бултанай түлөө оролдодог байхан буянтай, хэшэгтэй Баярнай бурханай орондо түрэхэ байһандань этигэнэбди, мүргэнэбди, зальбарнабди.

Түрэлхидын, дутын зон, нүхэдын.

ПРОДАЮ ГРУЗОВОЙ ПРИЦЕП к л/автомобилу в отличном состоянии. Цена 36000руб. Тел.: 89644056692, 21-69-06.

Үнэрхэн зүүн жэлэй агшан зүүр

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Жамбуев Жамбал Жамбуевич (1915-1961)

Эсэгын дайнай ветеран, гвардин капитан, батальоной командир, Эсэгэ ороноо хамгаалгын 1, 2-дохи шатын орденуудаар шагнагдаһан Жамбуев Жамбал Жамбуевич (1915-1961) дайнай урда "Буряад үнэндэ" ажалда ороһон, дайнай һүүлдэ 1953 он болотор энэл сонинийнгоо редакциин промьшленностиин болон транспортын таһагыг даагшаар хүдэлхэн.

50-яад онууд. Агын һургуулида Буряадай уран зүхөөлшодтой уулзалгын үедэ. 2-дохи рядта зүүн гарһаа гурбадахи Жамбуев Жамбал Жамбуевич зогсоно. Һуунад: тэг дундань Хоца Намсараев, зүүн гарһаа хоёрдохи Даша-Рабдан Батожабай.

Дандаров Сэдэн-Дамба (1942 ондо Комсомольск-на-Амуре хотодо)

40-өөд онуудай Суулгын һургуулиин һурагшад.

Шайдуоров Петр Суулгын лесхозой ойн харуулшан байһан.

Суулгаархид Шэнэ жэлэй уулзалгада. 50-яад онууд. Гумполонойдо.

Цыренжаб Батуевич Ширинимбуев дайшалхы нүхэдтгээ. Зураг байлдаанай урда тээ буулгагдаһан байна. 1942 он.

“Хүхюу буряад” конкурсын “Рассказ” гэнэн номинацида

ХАЛЗАН ТОЛГОЙТЫН ХАРААЛ

Би өөрөөнөө хорёод гаран баха нүхэртэйгөө хаа-яа сүлөөтэйхэн сагтаа шатар наададаг байгаа. Нэгтэ тэрэндээ хэдэн дахин шүүгдээд, хоромни ехээр бусалжа, халзан малаан толгойны шангаанаар “тос” гэтэр нялалжархёо бэлэйб. Ахатамни харюудаа намайе нялалаа, нюдаргалаашьегүй, харин хорон үгөөр харааж, үнөөгөө абанан юм.

- Зай, намайгаа халзан толгойтойш гэжэ наадалба ха юмши даа. Теэд яахаб. Энэ үдэрхөө эхилээд, ши өөрөө намһаа долоон дороор халсархаш, зулмахаш. Хараални заатагүй хүрэдэг юм. Тархи дээрэхи үнэншни таража унажа барагдаг! Зулай дээрэхи үнэншни зохолжо унажа барагдаг! Сохо дээрэхи үнэншни сооржо унажа барагдаг! – гэжэ хараажэ эхилбэ гэшэ.

Үгы, энэшни иихэдээ юугээ дурдажа байна гэшэб гэжэ айд гэбэб. Мүнөө эды залуугаар толгой дээрээ үнэгүй болошобол, хайшаа ошохо хүнби? Үшөө намга абангүй, оройдоол хори гаража ябанаб. Ямар басаган намда хадамда гарахаб гээд ханахадаа, айдаһамни ехээр хүрээшэбэ. Теэд ахатамни тогтонгүй, хараалаа бүри саашань үргэлжэлүүлбэ. Толгой дээрэхи үнэншим халсархые “юрөөжэ” дүүргээд, нюуртамни оробо.

- Нидхэ дээрэхи үнэншни нимгэржэ унажа барагдаг! Хамар дорохи үнэншни халмасажа унажа барагдаг! Үргэн дорохи үнэншни үсөөржэ унажа барагдаг!

Хараалыень болуулха ханаатай юумэ хэлэхэ гэхэдээ, хэлэмни хүшэлдөөд, амамни адалдаад, үгэ гаража үгэбэгүй. Хараалша ахатамни нюур талыемни “юрөөжэ” дүүргээд, нюрган таладамни гараба.

- Шэлэ дээрэхи үнэншни шэнгэржэ унажа барагдаг! Дала дээрэхи үнэншни даахитажа унажа барагдаг! Нуга соохи үнэншни нугаржа унажа барагдаг!

Яһан хээһэн толгойень нялалжа, энээниие бээдэ аһаажархиба гэшэбэби даа гэжэ тон ехээр шаналбаб. Хараалаа иигээд дүүргэбэ бээ даа гэжэ һанан гэнээм, ахатамни ара талыемни дүүргээд, доошоо бууба.

- Хондолой дээрэхи үнэншни хондоржо унажа барагдаг! Үмдэн соохи үнэншни үжэжэ унажа барагдаг! Ала соохи үнэншни адхаржа унажа барагдаг!

Халуураагүй байгаад, хамаг бэемни зохолжо, халуудаагүй байгаад, хара хүлһэмни адхаржа эхилбэ. Халзан толгойтомни хараалаа дүүргээд, хорыемни малтажа зобообо.

- Үнэгүй ябахадаш, үхид шамайе голохо. Нахалгүй ябахадаш, намгад шамайе голохо. Шалдагаар байхыешни харахада, юун гэнэн муухай байхыш даа.

Нээрээшье даа, үндэгэн шэнги үнэгүй болошоболни, ямар муухай байхаб. Жэбыдэнэ хүрэхөөр. Ямар аргаар, хайшан гэжэ энэ хараалыень һөөргөн тэхэрюулжэ гэшэб гэжэ ханаанда унашабаб. Хахад шэл табига, хараалһаань халахам гү гэхэдэм, архи уудаггүйб гэбэ. Мүнгэ үгэжэ болуулха гү гэхэдэм, эдишэ абадаггүйб гэбэ. Теэд хүн аргатай, гэр булантай гэдэгтэл, үнеэндэн хүрэхэ үбһыень, үбэлдэн хүрэхэ түлээнь хүлһэгүйгөөр бэлдэлсэжэ, арай гэжэ хараалыень саашань болуулаа бэлэйб даа. Ай, бурхан зайлуулаг лэ саашань!

Залуу зон, наһатайшуулые бү гасалагты! Нам шэнги иимэ ехэ аюулда орожо болохот.

Аляа Туулай.

«Туяа» орохо хүри - улаан үнгэтэй хуушан автобус үдэрэй нэгэ сагтаа городноо гараад, зүүн зүг барин, улаагай зургын болдого-солдого бүхэниие тооной дамжан ондоржо, досоонь хуушан хүнүүдэй хайра гамгүйгөөр нэжэрхээр, харайжал ябана. Тэрэ автобус соо хуушан хүнүүдэй харахада, тон гайхалтай: хахадын тооной арха-яраха хүгшэд, бэшэниинь соохор эрөөн залуушуул.

Хуушанай маягаар оёгдон шэнэ буряад дэгэлтэй, үбэлэй пальто дээгүүр бүд гү, али харшагануур суба үмдэн эдэ хүгшэд Саган харын хуралда түлхисэлдэн барин байлсажа, нэрээ бэшүүлжэ, буйнгай даадхал үргөөд, зүгөөргүй эхэ буйнда хүртэнхэй, ханаа дүүрэн гэр гэртээ бусажа ябанад.

Дороо гурбан хурга зузаан нугалбаряатай хара, хүхэ, сэнхир үмдэнүүдэй түриинүүдые гутал дээгүүрээ унагаһан, тэрлиг шэнги ута аад, нарин

НАМСАРАЙ ГЭЖЭ НЭРЭТЭЙ БОЛОХОМ...

Ямаршье ажалдахун хүдэлхэдөө, бүри хүдэржэжэ, аша үрэтэйгөөр хүдэлжэ гэжэ оролдодог. Багшын хэшээлые наадажа багашуулда хургаханда, ехэ таарамжатай, үрэ дүнтэй байдаг. Буряад хэлэ мэдэхгүй хотын хүүгэдтэй буряад хэлэнэй хэшээлдэ болоһон ушарнууд тухай дурадханаб.

Хотын хургуулида Тимур хубуун буряад хэлэнэйнгээ хэшээлдэ ехэ дуратай. Хэшээлдэ багшань хэлэбэ: “Мүнөөдэрэймнай хэшээл - наадан хэшээл. Самбарта нэрэнүүд бэшээтэй, таанад дуратай нэрэнүүдээ шэлээд абагты. Намсарай - баян найхан сэдхэлтэй, баян дэлгэр байдалтай (баян Намсарай бурханай нэрэ); Жаргал, Жаргалма - зол жаргал гэнэн удхатай, жаргалтай, хүхюүтэй; Мэргэн - хөрхө мөргэн; Арюна - арюун сэбэр, арюухан зантай, арюухан сэбэр байдалтай...

хурагшад нэрэнүүдые уншаад, өөһэдтөө буряад нэрэнүүдые шэлэжэ абаба. Хэшээлшье эхилжэ, хоёрдохи классай Васильев Тимур Намсарай гэжэ нэрэ шэлэбэ. Соня Жаргалма гэжэ нэрэтэй болобо, Андрей Мэргэн гэжэ нэрэ ехэ найхашааба. хурагшад хэшээлдээ уншабад, харюусабад, наадабад.

Тимур хубуун хэды хоноһон хойно буряад хэлэнэйнгээ хэшээлдэ ерэхэдээ, иигэжэ хөөрөбэ: “Багша, би хэшээлдээ Намсарай гэжэ нэрэтэй болоо һэмнайб. Мүнөө гэртэмнай бултадаа намайе Намсарай гэдэг болоо. Би гэртээ ерээд, юундэ намда “Тимур” гэжэ нэрэ үгөөбта?! Мүнөөдэрхөө намайе Намсарай гэгты! Тиихэдэмни эжы, абамни “Намсарай, эдээлэ”, “Намсарай, ерэ наашаа” - гэдэг болоо. Баһа үбгэн аба хүгшэн эжы хоёрни телефоноор иигээд асуудаг болоо: “Намсарай, юу хэнэбши?, Намсараймнай унтаа гү?” Бүхы түрэлнүүднай намайе хуу булта “Намсарай” гэдэг болоо. Багшань хэлэбэ: “Бидэ гансал хэшээлдээ ондоо нэрэтэй болоод, наадаа ха юм бибди. Буряад нэрэнүүдые найшаһандатнай ехэ найн гэшэ».

Мүнөө Тимур хубуун Эрхүүгэй университетэ оюутан, эмшэн болохоёо хуража байна. Амаралтынгаа үедэ багшатаа уулзахаа хургуулидаа ерэхэдээ, иигэжэ хөөрөдэг: “Би мүнөөшье нүхэд соогоо Намсарай гэжэ нэрэтэйб гээд ябадагби”.

АВТОБУС СОО

Шог рассказ

матаргайгаараа хобшиитор танажархиһан шара, боро хүрин пальтонуудтай, урал, амаа, хасараа, нидхэ зубхи-нуудаа гоёобди гэжэ хүнэй харахын аргагүй болотор олигойгоор шэрдэжэрхиһэн хорёод гү, али хориёо һаял алхажэ ябаһан залуухан басагад олон, зарим басагад-дэйнэ анигашахада, дабхарянууд дороһоонь гүнзэгыгөөр эсэһэн хүнэйхидэл хүхэ шэрэ жэгтэйгээр харагдашаха юм. Энэ эсэнги үнгэ будагта эдэ басагад яатараа дурлана гэшэб? Ажабайдалһаа үлүү хэтэрмэ жаргал шэнги юумэ үзэһэн хүнүүдэй нюдэ бүрхөөдэг нэрһэн хүхэ үнгөөр юу харуулхаяа оролдодог? Заха дээгүүрээ таража хэбтэшэһэн, тэрэ доро хүрэтэр ханшаг руугаа үзүүрлэһэн үнэтэй баһал тэды наһанай хүбүүд олон. Эдэ хүбүүд, басагад дээдэ хургуулинуудтай гү, али мэргэжэлтэдые бэлдэхэдэ техникүүдэ, училищинуудтай студентнэр хэбэртэй хэдэн хоногоор амаралтада гэртээ харижа ябанад.

Автобус соо хүхэ манан утан, хүйтэн. Зарим нэгэн замда ябажа хураагшүүлэй бензинэй шороб газай, тамхиин утанай үнэртэ угаартаһандаа, тархинь эрьжэ, бөөлжэһэн худхажэ, нюдэдын уһатаад, шарайнь хүхыжэ, дэгэлэйнгээ гү, али пальтогойнгоо заха руу хамар амаа бухаад ябана. Хүбүүд, басагад ээлжээлжэ байжа тамхилна, энеэлдэнэ, ород, буряадаар хөөрэлдэнэ,

тамхи татаагүйшуулынь бэшэндээ сүхалдана. Тиижэ байтараа, бултадаа дарья табин, духовой оркестрэй аяналд энеэлдэһэнэд.

- Залуушуул, тамхяа хүрөө болгогты, - гэжэ урдүүршаг хуушан хүхэ хилэн дэгэлтэй, альганай зэргэһэн уб уршагар нюуртай хүгшэнэй гэдэргээ эрьжэ хэлэхэдэ, ута улаан хюмһануудтай баруун гарынгаа долёобор ба дунда хурган хоёртой хоорондо филтэртэй сигарет хабшуулжа, тэрэһэнэ нюур тушаагаа тооной баринхай утаагаа дээгүүр үлэжэ ябаһан шүмбэгэр улаан басаган:

- Хүгшөөдэй, аа хүгшөөдэй, холын ута замда ябахандаа, ундан хүрэхэ, сээжэ хатадаг юм. Тиихэдэнэ никотин гэдэг сэбэр ундаар харяаха гэнэн заабарие хэншье хориго эрхэгүй, ойлгосотой гү? – тунгаасагүйгөөр шоб-шоб харюусаад, үшөө дабхар асуудал табижархиба. Альганай зэргэ нюуртай хүгшэн ямаршье ундан тухай хэлэһыень ойлгохо бэшэ хадаа өөрөө өөртөө сүхалдаа гү, али эдэ залуушуулда урмаа таһараа юм гү, харюу хэлэнгүй, тишээ аниргүй болошобо.

- Розали Дугаржаповнамнай хэлэ аманда уһа саһан лэ, - гэбэ хойнонь хуушан ута үһэтэ.

- Хэлэ аманиинь уһа саһан байханшье яахаб, ухааниинь гэжэ олигойл, никотинны ундан болгоод байнал, ха-ха. Розали, зүб лэ хэлэнэш.

- Хүгшэд, бидэтай залуу гэшэбди, ута үргэн замайнай начало үзэгдөөд, саада үзүүрын үшөө невидно. Таанараймнай замай конечнэ остановко болошоол. Бидэһэнэ хайрлажа, хамгаалжа ябаха ёһотойт.

- Энэ үрзэгэр хубуун эхэ, эсэггүйгөөр энэ болошоһон юм аабы, хөөрхы, хахархай аман байнал гэжэ үнэр табина, - гэжэ жэрбэгэр һахалтай, хара хүрин шарайтай, энэ хүйтэн автобус соо малгайгаа абаад, буурал тархиһаа уурал хабажа ябаһан мундуу үбгэжөөл хэлэжэрхибэ.

- Нээрээ, нээрээ, Родигжаб эжы абагүйгөөр сүлөөтэйгөөр хүн боложо ябана. Тэдэ хоёрын үни хада бурханай болонхой.

- Юу? Юун гэнэш? Эжы абагүйгөөр? Мамыемни амидыгаар хүдөө табиха гээ гүш, бузар солиг. Намда эсэгэ гэжэ хүн байгаагүй юм, би мэдэхэшьегүйб.

- Эжымни наһа барашанхай гэжэ хэлэдэг һэмнайш.

- Зорёон тиигээ хүн аабзаб, мүнөөшье амидыл, тэрэндээ ошожо ябана бэшэ гүб? Тээ тэрэ хара сүүмхэ соо хараарай, ямар бэлэгүүдые эжыдээ абаашажа ябана гэжэ ханабаш?

Хүгшэн, залуугүй дуугай болошобод. Автобус зүүлжээл шэлгэһэн зандаа.

Полина ЭРДЫНЕЕВА-БАНЗАРАКЦАЕВА.
Ярууна, Эгэтын-Адаг нюотаг. Август, 2014 он.

НАҢААРААШЬЕ МАРТАХАА БОЛЁОБДИ

Гурбадахы классай хурагшад буряад хэлэнэйнгээ хэшээлдэ иимэ рассказ уншаба: „Хабартаа шубууд модон дээрэ, модной хүнды соо, хонхосог соо уурхайгаа түхээрдэг. Хонхосог соогоо хуурай мүшэрнүүдые дэбдижэ, дальбараануудаа гаргадаг“. “Хонхосог” гэжэ юун гэшэб гэжэ ехэ олон хурагшад мэдэхгүй байба.

Багшань хэлэбэ: “Мүнөө хонхын боложо, забһарлал болоходо, газар гараад, таанадта би хонхосог харуулхаб, хуурай мүшэрнүүдые олохобди”. Хонхо болоод, забһарлал эхилбэ. хурагшад багшатаа газар гараба. Багша хонхосог харуулба, хуурай мүшэрнүүдые оложо, уурхай түхээрбэд. Багшань даабари үгэбэ: “Мүнөө бултадаа хонхосог ологты”. хурагшад хургуулиингаа хойрой соо гүйлдэжэ, хүн бүхэн хонхосог олоод, багшатаа дуудаба: “Багша, би хонхосог олооб, би хонхосог олооб”.

Тэрэ гэнэһэнэ хойшо хурагшад забһарлал бүхэндэ хонхосог бэдэрхээ гарадаг болобо. Хэн нэгэнэйнгээ орой хэшээлдэ хожомдожо ерээ һаа: Хонхосог бэдэрээ...” гэлсэдэг һэн. Ахамашье класста ороод байхадаа багшатаа харахадаа: “Багша-аа би тэндэ хонхосог харааб”. “Хонхосог” гэжэ үгэ наһаараашье мартахаа болёобди гэжэ хурагшад багшадаа хэлээ һэн.

БИ ИИ-ИИМЭ ТОМО ШАГАЙ ОЛООБ

Буряад хэлэнэйнгээ хэшээлдэ багшань хурагшадаа шагай наадажа хургаба. хурагшад шагай наадаха ехэ дуратай болобо.

Наймаанда байдаггүй наадан хадань амаралтын үдэрнүүдтэ ээлжээгээр гэртээ абаашажа, эжы абатаа наадаад, һөөргөн хэшээлдээ асардаг. Баяр хубуун зунай амаралтада шагай наадахаяа абаба. Амаралта үнгэржэ, уданшьегүй хургуулин хэшээлнүүд эхилбэ. Баяр буряад хэлэнэйнгээ хэшээлдээ: “Багша, би инопланетянинүүдэй хүүгэдэй наададаг томуудаа иимэ шагай олооб. Тиигээд танда харуулха гэжэ асарааб”. Багша гайхаад, хураба: “Ямар томо шагай? Ямар инопланетянинүүдэй шагай гэнэбши?”. Баяр хубуун хөөрөбэ: “Бидэ эжы абатаа амархая аршаанда хүдөө гараабди, би талада ии-иимэ томо шагай олооб”. Сүүмхэ сооһоо газар хээрэ хэбтээд сайшанхай томо үхэрэй шагайн яһа гаргаба...

Бадма-Ханда ПУРБУЕВА,
лингвистическэ гимназиин буряад хэлэнэй багша.

"ГАНДАН" ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Августын 27, гарагай 4, монгол литын 2, сагаан морин, түмэртэ хуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй. Энэ үдэр тушаалда томилогдохо, сүүдэй шиидхэбэри гаргахдаа, хуули баталхада хайн. Холын харгыда гарахада урагшатай. Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Дамдин Дорлиг" хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Августын 28, гарагай 5, монгол литын 3, сагаан хонин, огторгойдо хуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй. Энэ үдэр дэлгэрэнгы ба хуулига хэрэгүүдэ эрхилхэдэ, гэрэй орой хушахада, худага газаага малтахдаа, модо тарихада хайн. Үнэ абал, эд зөөри ба мал үдэхэ. Холын харгыда гаралтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Һама, Жамсаран" хуралнууд, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Августын 29, гарагай 6, монгол литын 4, хара бишэн, үһанда хуудалтай, 2 хара мэнгэтэй. Энэ үдэр худалдаа наймаа эрхилхэдэ, модо үйлдбэрлэхэдэ, модоор дархалхада болон "сагаан" хэрэгүүдэ бүтээхэдэ хайн. Хэрэлдэхэ, үһэрилдэхэдэ сэертэй. Үнэ абал, үе мүсын ба мэдэрэлэй хүсэн шангадаха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Баян Намсарай" хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Августын 30, гарагай 7, монгол литын 5, харагшан тахьяа, уулада хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр "зөөлэн" хэрэгүүдэ хэхэдэ, эрдэмтэ зохёолнууды бүтээхэдэ, холын харгыда гарахада хайн. Ой модо отолходо сэертэй. Үнэ абал, эд зөөри ба үхэр мал элбэгжэхэ.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Бурхан Баабай" хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Августын 31, гарагай 1, монгол литын 6, хүхэ нохой, модондо хуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй. Энэ үдэр эд зөөри, баялигаа арьбадхаха, наймаа эрхилхэдэ, тушаалда томилогдохо, холын харгыда гарахада хайн. Үнэ абал, нюурай шэг шарай хайжарха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Һама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Энэ зурхай "ГАНДАН" дасанай гэбгы ЗОРИГТО лама бэлдбэ. 6-дахы таһаг (8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37) хандажа болоно.

ХЭЖЭНГЫН ДАСАНАЙ ТҮҮХЭ

(Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарнуудта).

Эдэ үүдэнүүдэй гоёолтоноуды ородоор хэлээ һаа, «Произведения искусства высшего класса» байһан юм. Дасанай дотор, урда ханада гурбан үүдэнүүдэй хоёр тээ хоёр-хоёроорнь зураһан дүрбэн Махаранзанууд (бурхад) байгаа. Дунда дасан (хоёрдохи дабхар) сахюусадтай сүмэ байһан, арбан сахюусад, эдэндэ ородоггүй олон догшон сахюусад байгаа, эдэ бүхы сахюусад зурагдаһан (гоё хайхан торгон, ондоошы бүд дээрэ һаһан), тиимһээ ханаар дэлгээтэй байгаа юм. Саидуй, Ямандага, Дэмчэг гурбан адли хэмжүүртэй, потологой оройһоо бүри доро хүрэтэр зайе эзэлжэ байдаг һэн, хойто ханадань Богдо Зонхобо тахигданхай, үдэр бүхэндэ эндэ сахюусад хурагдажа байдаг һааб даа. Үүдэ ороходо, урдаһни угтан хүлнүүд дээрэнь байлһан, тархинь тэрэ зандаа, багаар амаа ангайлһан эмэ арсаланай хүрэг байха.

Хоёрдохи дабхарта 2 сэргэ, 35 тэлэг (зурамал) бурхангууд байгаа.

Гурбадахы (дээдэ) дабхарта сайн сагай мянган бурхад байгаа, үндэрнүүдэнь нэгэ хэмжүүрэй - тохойн шэнээн (45 см) байһан гэшэ. Баһа ондоо 9 сэргэ, 95 зураһан бурхангуудтай һэн.

ДУГАНГУУДА БИЙН БУРХАНГУУДАЙ ТОО

Сэргэ бурхад	Тэлэг (зураһан) бурхад
Чойрын (цанид) дуганда 23	38
Отошын 40	37
Аюшын 18	58
Маанин сүмэдэ 1	21

Дасан 1910-аад онуудай эхээр өөрын «Деваажан Шангад»-тай болоһон гэшэ. Нютагай уран дархашуул, тэдэнэй тоодо ламанаршые энээнине гоё хайханаар бүтээһэн юм.

Хэдэн зуун жэлэй саанаһаа буряадуудай дунда бэрхэ уран дархашуул ходоодо байдаг байһан. Манай нютагуудта буддын шажанай дэлгэрхэдэ, дасан, дуган, сүмэнүүдэй барилга, газаахи болон зосоохи хэрэгсэл (бурхан, ном гэхэ мэтэ), гоёолтодо хэдэн үе зоной зөөри, ажал, олон ондоо мэргэжэлтэн - уран, нарин дархашуул хүдэлһэн гэшэб, тэдэнэй дунда харииншые гүрэнэйхид, энээнине (бури урдуурхи үеынхиды) тоолохын, мэдэхын арга байхагүй.

Дээрэ хэлэгдэһэн Аюшын Вампил 1890-ээд ондо Бурхан Багшын дүрые томоор нимгэн болгодоһон эдээр бүтээһэн гэжэ бэшгэдэ һааб даа. Энэ хүн олон уран нарин юмэнүүдые хэһэн, жэшээн, хаан тайжа Николайда 1891 ондо хойто Хориин зоной бэлэг - мүнгэн креслэ (сэнхи) айхабтар гоёор хэһэн, хэдэн гүрэнэй гоё хайхание хараһан, үзэһэн тэрэ хаан хүбүүн гоёшоһон гэдэг. Вампил дарханһаа ахашаг Ванзадай Еши гэдэг ехэ уран сэбэрээр бурхангууды зурадаг байһан. Галсан (Цэдэб) гэжэ хүнэй зураг гоёор зурадаг дээрэһэнь нютагайнэй зон нэрэдэнь «Зурааша» гэхэн нэмэлтэ оруулһан байгаа. Тэрэ сагта бурханһаа бэшэ юшые тиитэрэ зураха байгаа даа. Галсан зураашын аша хүбүүн Потейн (Үлзытын) Намнан (1859-1934) лама, олон жэлдэ дасандаа үнээд байһан, одоол дээрэ ахагүй уран хайханаар бурхангууды зуран бүтээгшэ байһан, Хитадай Бээжэн хотын бурхан зураашадые илаһан, тэдэншые өөһэдөө мэдэрһэн гэдэг. Тиихэдэ Шоохоодойн (Бодиин) Содном (1882-1970) - Намнанай үеэлэ, ехэ бэрхэ зурааша, модоор олон янзын бүтээлнүүдые урлаһан хүн: Бурхан Багшын сэнхиин түшэлгын нюур талын гоёлто хиилэһэн, дасанай дотор үүдэнэй гоёлто хиилэлгэндэ сүм хабаадаһан, «Деваажан Шангад» бүтээлсэһэн, хэдэн зуун, мянган хабтагайнүүд дээрэ түбэд, монгол үзэгүүдые хиилэһэн, тэдэ хабтагайнүүд дээрэ бага, ехэшгыше номуудай үгэнүүд хиилэгдэһэн байжа, да-

сан олон болгон барлажа, номууды гаргадаг байгаа. Бэшэшые бэрхэ хиилүүршэд байһан гэшэ, Аюшын Барда гэгшэ сэргэ бурхан бүтээдэг, мүн баһа зурадаг, эдэ дээгүүр алта гүйлгэхэ мэргэжэлтэй байһан юм.

Зуу һайса гаран жэлэй саана Түгнын (Мухар-Шэ-бэр) Хорото гэжэ нютагай бэрхэ түмэршэ дархашуул булад, түмэр, эдэ, садые хайлуулжа хэбтэ хэжэ, олон зүйлэй юмэнүүдые шудхажа бүтээдэг байгаа, тээд Хэжэнгыншые дархашуул шудхалаада һураад, дасанай ламанарай хэрэглэдэг, баридаг хонхо, ошор, толи, сан, сүгсэ, һаһата, бүмбэ гэхэ мэтые бүтээдэг болоһон гэ-эшэ, тиихэдэ дамаари хэнгэрэг, сэнхи, номой согли, шкаф мэтые ондоо дархашуул эндээ хэдэг һааб даа. Хөөрхын Эрдэнин Дармын, нютагтаа Дангай гэгдэдэг (1860-1927) шудхана хонхо шанга, ирагуу дуутай байгаа. Буряад орондоо (ламанарай дунда) Дармын хонхо гэжэ суурһан юм гэшэ. Нютаг бүхэндэ сүгсэ, һаһата мэтые шудхадгаууд олон болоһон гүб даа. Дасанай баригдаһан (240 жэл болоо) саһаа эхилээд, сэргэ ба зарим зураһан бурханай хүрэгые, «Ганжуур», «Данжуур», Юм, бэшэшые ехэнүүд номууды, бүрээ бэшүүр, яйшэл, зураһан бурханда, номой жаншада хэрэглэгдэдэг торгон, хургы, хадаг Хитад, Түбэд, Монгол оронуудһаа худалдажа абаад асардаг байһан.

Түбэдһөө «Ганжуур», «Данжуур», бэшэшые нангин номууды асарха гэшэ амар хэрэг бэшэ байгаа. Ханзануудые дархалжа номоо хээд, тэдэнээ үхэрэй арһаар бүрээд, түрүүн харлагуудта, һүүлдэ тэмээнүүдтэ (нэгэ тэмэндэ хоёр ханза) ашажа, гай, түбэгэй ушараагүй һаа, нилээд олон һара ябажа ерэдэг байгаа юм.

Урда үедэ нэгэ гулваа хүнэй зохёоһон Хэжэнгын дасанай магтаал байһан гэлсэдэг, тээд мүнөө олоногүй хаш даа.

Манай дасан суглуулагдаһан номуудаар ехэ баян байһан гэшэ.

ДАСАНДА БОЛОДОГ ХУРАЛНУУД БА УНШАЛГАНУУД ТУХАЙ

Сагаан (хабарай эхин) һарын 2 шэнэһээ 16 болотор дасанда үргэлжэ хуралнууд болодог байгаа. Энэ һарын түрүүшын хахадта Бурхан Багша рити хубилгаа гаргажа, тэрсүүдэй 6 багшанарые номгодхоһон байгаа. Ехэ дүйсэн үдэрнүүд.

Хабарай дунда ба һүүл һарануудта 15-20 хоногой чойрын хуралнууд, зунай эхин һарын 1-һээ 14 болотор Отошын хурал, 15-найнь үдэр Доншодой хурал. Бурхан Багшын манай юртэмсэдэ мүндалһэн, тоологсон бурхан болоһон, мүн нирваандэ ороһон ехэ үдэр.

Үдэр бүхэндэ дунда дасанда хиидэй сахюусан һамые хурадаг, чойрын (цанид) дуганда - Гомбо сахюуса.

Зунай һүүл һарын 1-һээ 15 болотор Майдарын хурал, 4-нэй үдэр Майдари бурхан ногоон морёор эрьедэг гэхэ. Энэ үдэр (4-дэ) Бурхан Багша (тогоологсон болоһонойнгоо һүүлээр 49 хоноод) Номой Хүрдые эрьюулһэн, түрүүшын табан шабинарта бурханай саглашагүй дүрбэн Үнэниие номноһон (тэрэ үедэнь 2 гүрөөһэн тэндэ байлдаһан).

Зунай һүүл һарын 16-һаа 45 хоногой хайлан хурал эхилдэг байгаа, энэ хуралда гэлэн, гэсэл санаартан хабаададаг һэн. Мүн энэ һарада (үбһэн соогуур) Ямандагын даганжаг, лама шодбын согшод, һуга, уваан, Аюшын хурал болодог байгаа.

Диваажанай ба Дара Эхын хуралнууд (жэлэй нэгэ, нэгэ).

Намарай эхин ба дунда һарануудта 15-20 хоногой чойрын хуралнууд, намарай һүүл һарын 22, 23-най үдэрнүүдтэ Гүнгэрэгэй хурал болодог һэн.

Мүнхэ маанин сүмэдэ үргэлжэ маани сахижа байгаа.

Үбэлэй эхин һарын 25-да - Зула хурал, Богдо Зонхобын тагаалал болоһон үдэртэ зорюулһан.

**П.БАЛДАНДОРЖИЙН
"Хэжэнгын дасанай
хуряангы түүхэ" гэжэ номһоо абтаба.**

Буряад үнэн

Учредители:
Глава Республики Бурятия,
Народный Хурал Республики Бурятия,
Правительство Республики Бурятия

Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ
Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
И.М. Егоров, П.Л. Носков, И.В. Смоляк, Т.М. Нагуслева (Правительство РБ), В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Ц.Б. Батуев, Ц.-Д.Э. Доржиев (Народный Хурал РБ), Б.Ш. Дашиев, Д.Б.Гуродармаева, С.Б. Байминова.

ТЕЛЕФОНЫ:

21-54-54 - приемная
21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь
21-67-81 - выпускающий отдел
21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир"
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

Адрес РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ:
670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАОУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия
Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г.
www.burienp.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 26.08.2014 в 17.00 - по графику; 26.08.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 4 п.л. Заказ № 1974. Тираж - 3500 экз.

Цена свободная.

* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

ӨӨРЫН УГАЙ ХУБСАҢАНДА АНХАРАЛАА ТАБИЯ

Нүүлэй үедэ уг гарбалаа, ёһо заншалаа нэргээхэ талаар ажал үдэр бүри ябуулагдажал байна. Манайшье буряадууд элинсэг хулинсагайнгаа байра байдал мэдээд ябаххаа оролдоно. Энэ хэрэгтэ хүн бүхэн аха дүүнэртээ танилсана, хэлээ шудалжа эхилнэ, дуунуудаа сээжэлдэнэ ха юм. Харин үмдөөд ябаһан хубсаһа хунараа шэнжэлжэ байһандань найшаагдамаар.

"Буряад угсаатан өөрынгөө угай хубсаһа үмдэнэгүй, хуу холимол

бараа хэрэглэнэ. Зарим хүнүүдэй дэгэлнүүдые харахада, захань хориин, хормойнь эрхүүгэй маягаар оёгдонхой ябана. Тиимэнээ ямаршье угай буряадай ябажа байһые ойлгохогүйш", – гэхэ мэтэ зугаа оло дахин дуулаһан байхат. Харин мүнөө хонгоодор буряадуудай хубсаһа хунар тухай Түнхэн соогоо мэдээжэ оёдолшон, элдэб мурьсөөнүүдтэ шалгаржа гараһан Дыжит Данзановна МАНТУРОВАТАЙ хөөрэлдэбэди:

- Уг гарбалайнгаа хубсаһа хунар мэдэдэг, ойлгодог хүнүүдэймнай тоо үсөөржэ байһандань харамтай байна. Хэды тиигэбэшье, энэ-эниие шудалжа, бэдэржэ, үри хүүгэдтээ хүргэхэ ёһотойбди, – гэжэ абаһаар лэ, Дыжит Данзановна хөөрөөгөө эхилнэ.

- Шэнжэлэн хараад үзэхэдэ, хори буряадуудай, хонгоодорнуудай хубсаһан яһала илгаатай байна бшуу. Баруун буряад угсаатанай, хонгоодорнуудай ба Дунда Азин арадуудай хубсаһа гэнтэ харабал, адлишаа-жашье болохоор. Харин найнаар харабал, илгаанууд олон юм.

Хори буряадуудай эхэнэрэй дэгэлэй энгэр гурбан үнгэнөө бүридэнэ. Хүхэ, хара, улаан үнгэтэй тэдэ гурбан хүшөөһэн дэгэлэй баруун нуга доро хүрэтэр татагданхай байдаг. Харин баруун зүгэй буряадуудта, тэрэ тоодо хонгоодорнуудта, иимэ юумэн үгы бшуу.

Хориин эхэнэрэй хамсыгай дээрэхи тала хоер хубиһаа бүридэнэ, хэдэн дабхарлагдан нугалаатай байдаг. Харин хонгоодорнуудта хамсын сэхэ байна. Үшөө тиихэдэ хамсыгайн

турууниинь (манжетэ) дошоо хараад байдаг юм.

Мүн дэгэлэй уужань баһа илгаатай. Хориинхидта тэрэн сээжэдээ, арадаашье сэхэ юм, харин түнхэнөөрхинэй арадаа дошоо нэгэ бага ханжаад, урдаһаань ута байдаг гэшэ.

Үшөө тиихэдэ морин уужа хэрэглэдэг байна. Хуушан зурагууд дээрэ харахада, морин дээрэ нуухадань, дэгэлэйн таталдаад хахархагүйн түлөө иимэ ута уужа хэрэглэгдэнэ гэжэ хэлэхээр.

Малгайнүүдшье илгаатай. Хори буряадуудай малгай 11 хүшөөһэтэй. Хонгоодорнууд ехэнхидээ тоорсог малгай үмдэнэ. Дээрэхэнэнь 4, 6, 8 хабаһаа бүридэнэ, һарабшаниинь тэбхэрхэн байдаг. Оройдонь хоёр сага үлгэгдэнхэй байха. Энэ хадаа һамганай малгай гэжэ ойлгохоор, харин хадамда гараагүй басаганай малгай нэгэ сагагтай юм.

Хэдэн жэлэй саада тээ Таблангууд нууринһаа урайнай һамган дэгэл худалдан абааб. Тэрэ 20-дохи зуун жэлэй эхиндэ оёгдон дэгэл байгаа. Тэрэниие шэнжэлэн харабал, мүн лэ һонирхолтой юумэн гара-

адхина. Юуб гэхэдэ, энэ дэгэлэй хуняһанииншье, татаһанииншье хори буряад дэгэлһээ яһала илгаатай байна. Хори угайхид дэгэлэйнгээ бэһэ сэхэ оёдог байһан юм. Харин хонгоодорнууд бэһээ гэдэһэнэй талье тойруулан оёно.

Мүнгэн зүүдхэл харабал, баһа удхатай. Ганса Түнхэнэй буряадууд үргөө тойруулагдаһан һиихэ зүүгээд ябаһан түүхэтэй.

Мини эжы, Пелагея Дулмаевна Дархаева, 83 һаһа хүрэбэшье, намдаа нютагайнгаа хубсаһанай удха тухай мүнөөшье хэлэһэн зандаа. һаяын үдэрнүүдтэ хонгоодорнуудай гутал тухай хөөрэлдөөбди. 70 гаран жэлэй саана элдэһэн арһаар (булгайраар) оёгдон сабхи харуулаа. Харин мүнөө иимэ гутал хэншье үмдэхэ гэжэ һанаагүй бшуу. Тиимэнээ сагай эрилтэдэ харюусамаар, урданай хубсаһа оёдолой маягы мартангүй, ажаллаа ябуулха һанаатайбди.

Борис БАЛДАНОВ
бэшэжэ абаба.
Авторай болон
Д.Д.МАНТУРОВАГАЙ
гэр бүлын альбомой
фото-зурагууд.

